

Vereniging

Stedebouwkundig Wijkbehoud

Hillegersberg | Schiebroek

INHOUDSOPGAVE

04

VOORWOORD

Laat de verbeelding spreken!

PODIUM VOOR...

Evert Hummelen

Raad van Advies Bouwzaken

STICHTING HISTORISCH HILLEGERSBERG SCHIEBROEK

SHHS: heerlijk wandelen
in Hillegersberg en Schiebroek

BOMEN OVER BOMEN

De taxus

STICHTING HISTORISCH HILLEGERSBERG SCHIEBROEK

Wat betekende Pieter Kleiweg
voor Hillegersberg?

ACTUEEL

Nieuw Terbregge:
ontwikkeling en architectuur

STICHTING HISTORISCH HILLEGERSBERG SCHIEBROEK

Tussen Rotte en Nieuw Terbregge

ACTUEEL

Deurpost

STICHTING HISTORISCH HILLEGERSBERG SCHIEBROEK

Het Blok

ACTUEEL

Nieuw-Terbregge bestaat niet meer

ACTUEEL

Nieuw Terbregge: groen, waterrijk en sportief

STICHTING HISTORISCH HILLEGERSBERG SCHIEBROEK

1940 Voorbereiding op oorlogsdreiging.

Vacature bestuur

Colofon

Wil je onze vereniging steunen,
word dan nú lid!

12

20

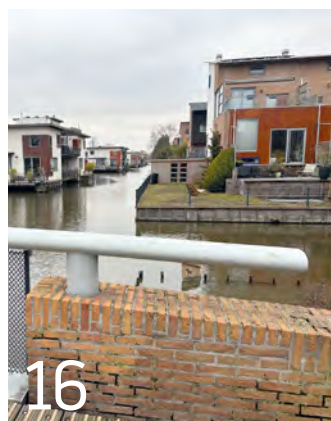

24

Coverfoto:
Woning van Mecanoo Architecten
in Nieuw Terbregge

10

16

22

28

VOORWOORD

Enige jaren geleden was ik op een congres over de noodzakelijke energietransitie, waarbij een van de sprekers een inspirerende trendwatcher was. Een trendwatcher onderzoekt ontwikkelingen in de komende jaren op technologisch, maatschappelijk, sociaal, cultureel, politiek en ecologische vlak, om daarmee een toekomstbeeld te schetsen en mogelijke consequenties in beeld te brengen. Deze man voorspelde dat duurzaam opgewekte energie uiteindelijk zo ruim voorhanden zou zijn, dat er geen enkele beperking meer zou zijn in de energievoorziening. Alle autovervoer bijvoorbeeld zou ondergronds via transportbanden gaan en alle pakketvervoer zou d.m.v. buizentransport verlopen. Het resultaat zou een parkachtig landschap zijn zonder autowegen. Het lijkt mij nog steeds een heel aantrekkelijk toekomstperspectief....

de uitgangspunten uit de klimaatscenario's? Zo ver vooruitkijken is best lastig, het is een uitdaging om creatief te denken. We willen iedereen, die hier op welke manier dan ook ideeën of vragen over heeft, uitnodigen om mee te denken en zich aan te melden [secretaris@vsw.biz]. Ons doel is om in ons jubileumjaar, in de novemberbijeenkomst van 2027, een toekomstperspectief te schetsen voor over vijftig jaar, op verschillende niveaus.

Dan nu even terug naar het heden. In de komende bijeenkomst, op dinsdag 19 mei bij het Vakcollege Hillegersberg (Argonautenweg 13), vestigen we onze aandacht op de wijk Terbregge. Een wijk, onderdeel van Hillegersberg, die soms wat weinig aandacht krijgt, maar juist heel interessant is door de koppeling van een oud historisch deel en een VINEX-locatie, Nieuw Terbregge genaamd. Beide kanten

LAAT DE VERBEELDING SPREKEN!

Dit klinkt misschien wel erg utopisch, maar het kan geen kwaad om zelf eens als trendwatcher aan de slag te gaan en na te denken hoe we zouden willen en kunnen wonen over pakweg vijftig jaar, als de trends in klimaatverandering, die we nu zien, doorzetten. Klimaatscenario's worden om de vier jaar door het KNMI geschetst en geven een doorkijk naar 2100. Afhankelijk van hoe succesvol we zullen zijn om CO2 te reduceren, geeft dat inzicht in wat ons te wachten staat op het gebied van o.a. wateroverlast en hittestress. Hiervan uitgaande kunnen we zelf nadenken over welke maatregelen we kunnen nemen om in onze huidige omgeving toch fijn en mooi en misschien wel beter te kunnen blijven wonen. Er zijn maatregelen die we als individu zelf kunnen nemen, maar het gaat ook om de inrichting van de publieke ruimte.

Stedebouwkundig Wijkbehoud wil hierop actief acteren en heeft het initiatief genomen om verschillende stedebouwkundige ontwerpbureaus te vragen met ons een toekomstige wijk of straat voor ons eigen gebied te schetsen. Hoe zou je willen dat je wijk er over vijftig jaar uit zal zien, gegeven

van de wijk zullen in de bijeenkomst van 19 mei worden belicht. De sprekers zijn Tom Janse van Historische commissie Terbregge en Hans Kuiper, die indertijd het stedenbouwkundige plan voor Nieuw Terbregge heeft gemaakt. Zoals u ziet is Terbregge dit keer ook het thema van ons magazine.

Voorafgaand aan de openbare bijeenkomst houden we op 19 mei om 19:00 uur onze jaarlijkse algemene ledenvergadering. De agenda hiervoor vindt u op het inlegvel en de stukken zijn te vinden op onze website.

Agnes van Zoelen
Voorzitter Stedebouwkundig Wijkbehoud

Evert Hummelen

Evert is bewoner van Terbregge en voorzitter van de bewonersorganisatie Terbregge's Belang. In een uitgave waarin Terbregge centraal staat, is Evert de uitgelezen persoon om plaats te nemen op 'het podium'. Hoe kijkt hij naar 'zijn' wijk en hoe ziet de toekomst van verenigingen eruit? Ik vraag het hem tijdens ons gesprek. Het interview vindt plaats in het kantoor van Terbregge's Belang aan de Bergse Linker Rottekade. In vitrinekasten bevinden zich talloze voorwerpen die een beeld schetsen van de geschiedenis van dit bijzondere stukje Rotterdam. De band loopt nog niet, maar voor mij is één ding al duidelijk: Stedebouwkundig Wijkbehoud is niet de enige vereniging waar gepassioneerde vrijwilligers hun steentje bijdragen aan een mooie, leefbare wijk.

Miranda van der Burg

Je woont in Terbregge. Ben je daar geboren en getogen of ben je er op latere leeftijd komen wonen?

Ik woon sinds 1989 aan de Ommoordseweg. Mijn vrouw en ik hebben allebei gestudeerd in Amsterdam en kwamen – op zoek naar een woning – terecht in Berkel en Rodenrijs. Tien jaar later zijn we naar Terbregge verhuisd. Wij vonden het een leuk huis en de SW vond dat kennelijk ook, want we hebben in de jaren '90 een schildje mogen ontvangen. Wij voelden ons zeer vereerd!

Wat is Terbregge voor een soort wijk?

Terbregge bestaat duidelijk uit twee delen. Soms wordt er over Oud- en Nieuw Terbregge gesproken maar sommige bewoners vinden dat niet leuk: het oorspronkelijke deel is Terbregge en de nieuwbouwwijk is Nieuw Terbregge. Het is een redelijk afgesloten gebied tussen de Rotte, het Terbregseveld en de Hoofdweg. Alhoewel er vroeger echt veel winkels waren (in elk geval drie bakkers en twee slagers!), zijn er nu helemaal geen voorzieningen (m.u.v. een tandarts en een huisartsenpraktijk). Toen wij er kwamen wonen, waren er naast Piet Hordijk ook nog winkels gevestigd, maar die zijn allemaal overgenomen door Hordijk. Het openbaar

vervoer is ook beperkt: bus 35 rijdt een klein stukje door Nieuw Terbregge en haltes voor metro en tram zijn voor de meeste mensen te ver weg. Er waren ooit plannen om de metro door te trekken tot aan de Terbregseweg maar dat is uiteindelijk nooit uitgevoerd. Voor boodschappen zijn mensen aangewezen op Hillegersberg of Ommoord. Nieuw Terbregge is een typische nieuwbouwwijk waar veel mensen met plezier wonen, maar er lijkt weinig binding te zijn met Terbregge. Het oorspronkelijke Terbregge is in de jaren '20 gebouwd door een eigen zelfstandige corporatie, bijna iedereen hier kent elkaar. De mensen zijn erg op zichzelf en richten zich vooral op activiteiten in de eigen buurt.

Al met al hebben we in Terbregge echt geen klagen, het is een hele prettige wijk. Van inbraken of onveiligheid op straat is eigenlijk geen sprake.

Wat vind je het fijnste van het wonen in deze wijk?

Het is een rustige plezierige wijk. Los van het beperkte openbaar vervoer kun je met de fiets binnen een half uur in het centrum van Rotterdam zijn. Het is gemengd qua bewoners, er wonen mensen van verschillende leeftijden.

Vanuit het perspectief van SW zijn de bijzonderheden de Alexanderkerk en de school die verbouwd is tot woningen. Dat laatste is overigens echt heel mooi gedaan, het is een mooi en leuk stukje bebouwing geworden.

Komen de bewoners van het voormalige schoolgebouw vooral uit de wijk zelf of zijn het 'nieuwe' bewoners?

Het zijn voornamelijk jonge gezinnen met kinderen die vanuit een appartement naar een eengezinswoning zijn gegaan. Een enkeling heeft nog wel binding met de wijk door ouders die er wonen, maar bijna niemand komt uit de wijk zelf.

Hoe kwam je in contact met SW en wat maakte dat je lid werd?

Mijn vrouw en ik zijn lid van veel verenigingen en wij steunen vaak goede doelen. Ik steun graag goede initiatieven in de buurt. Zo ben ik ook nog steeds lid van verenigingen in woonplaatsen waar ik al lang niet meer woon. Ik vermoed dat de SW een keer 'voorbijkwam'. Ik vind het belangrijk om karakteristieke eigenschappen van een wijk te bewaren. Ik lees het blad van SW graag en ik ga wel eens naar

Alexanderkerk gebouwd in 1927, Architect P. Mulder, ansichtkaart van kruidenier G. Molenaar. Datering begin dertiger jaren

Ommoordseweg. Herkomst archief De Ommoordse Polder; FOTO UIT: De Ommoordseweg van begin tot eind, Joop Muller, UITGAVE Historische Commissie Heide-Bes, foto gedateerd eind veertiger begin vijftiger jaren.

lezingen. Eigenlijk is het lidmaatschap van zo'n initiatief voor mij bijna vanzelfsprekend.

Ben je op die manier ook bij Terbregge's Belang 'terechtgekomen'?

Mijn vrouw en ik hebben tot ons pensioen gewerkt, tot dat moment hebben we verder weinig activiteiten gedaan voor SW of andere verenigingen. In de buurtapp was er op een gegeven moment een oproep om meer te doen voor de wijk. Ik heb me toen opgeworpen om me kandidaat te stellen voor de wijkraad. Ik heb dat gedaan namens de PvdA, waar ik al mijn hele leven lid van ben. Op die manier ben ik in contact genomen met Terbregge's Belang en daar ook voorzitter geworden.

Waar houdt Terbregge's Belang zich zoal mee bezig?

Voor het Manna monument willen we beneden graag bewegwijzering laten plaatsen zodat meer mensen het monument kunnen vinden. We zijn altijd erg druk met de herdenking op 4 mei. Ook houden we bouwplannen in de gaten en kijken we of er rekening is gehouden met aanrijroutes van bouwverkeer etc. De communicatie met onze leden verliep altijd via een wijkkrant maar dat is een digitale nieuwsbrief geworden. We zijn nu bezig met de inrichting van het Terbregse Veld, dat moet gaan aansluiten op het Bergse Bos. Het moet een gebied worden van extensieve recreatie. Verder is de veiligheid bij de Irenebrug een doorlopende bron van zorg. Onze historische commissie organiseert een paar keer per jaar bijeenkomsten zoals fototentoonstellingen. Ook geven we elk jaar een kalender uit, de opbrengsten daarvan worden besteed aan een kampweek voor kinderen.

Hoe zet je je professionele achtergrond in voor je werk binnen die vereniging?

Van huis uit was ik arbeids- en organisatiepsycholoog. Vanuit die hoedanigheid ben ik ook bestuurlijk actief geweest in verenigingen in die branche. Dit jaar hebben we met vier andere bewonersorganisaties op een gemeenschappelijke lijst meegedaan aan de wijkraadverkiezingen.

Heb je nog tijd voor andere activiteiten en zo ja, welke?

Mijn vrouw en ik zijn enthousiaste theaterbezoekers, met name opera. Zowel in Nederland als daarbuiten bezoeken wij regelmatig opera's. Er zijn veel plaatsen in Duitsland met een eigen operahuis. Mensen rijden misschien wel eens langs zo'n plaats, bijvoorbeeld op weg naar wintersport. Het is echt de moeite waard om daar eens een voorstelling te bezoeken. Er zijn daar ook veel fietsroutes op de rails van voormalige kolentrentjes. Verder golfen we ook regelmatig.

Wat zijn voor jou de meest aansprekende/markante gebouwen in Hillegersberg/Schiebroek (en waarom)?

Ik vind het heel bijzonder dat de kenmerkende Alexanderkerk aan de Bergse Linker Rottekade nu in gebruik is als multifunctioneel gebouw. Ook vind ik het heel plezierig dat de school aan de Terbregseweg behouden kon worden. En dat de molen er nog steeds staat is ook bijzonder!

Wat had er in Hillegersberg/Schiebroek/Terbregge nooit mogen gebeuren?

Het verdwijnen van de winkels in Terbregge is erg jammer maar dat kunnen we niemand aanrekenen. Kennelijk was er gewoon niet genoeg klandizie.

Waar ben je wat betreft SW het meest trots op?

Met het Baarhuisje kan SW echt concreet laten zien waar het voor staat.

Voor SW is het steeds moeilijker om nieuwe leden te werven. Hoe kijk je daar tegenaan, ook vanuit je rol bij Terbregge's Belang?

Het zal voor SW – net als bij andere verenigingen – lastig zijn om leden aan te trekken. En de meeste leden zullen dan voornamelijk 'contributieleiden' zijn die voor een bedrag van € 20 de vereniging willen steunen. Vanwege de individualisering is zo'n ledenaantal dan toch een aflopende zaak, dat geldt voor alle verenigingen. Maar misschien veranderen de tijden wel weer. En misschien moet je ook erkennen dat er gewoon niet veel jongeren geïnteresseerd zijn in het verenigingsleven (net als dat er weinig jongeren geïnteresseerd zijn in golf). De doelgroep is gewoon wat ouder. De vraag is: is dat erg?

Zie je nog een (grotere) rol weggelegd voor moderne technologie?

Verenigingen zoals SW en Terbregge's Belang moeten zorgen voor de bestaande monumenten en zorgen voor informatie over die monumenten. Dat kan misschien wel met QR-codes, dat zouden we ook wel willen toepassen bij de Stolpersteine bij de molen. Al biedt ook veel mogelijkheden, daar kun je ook op kleinschalig niveau echt veel mee doen.

Wil je de lezers nog iets meegeven?

Er zal wel aandacht blijven voor het verleden maar de manier waarop is altijd aan verandering onderhevig.

Raad van Advies Bouwzaken

Raad van Advies:

Een van de commissies binnen Stedebouwkundig Wijkbehoud is de Raad van Advies bouwzaken. Al vrij snel na de oprichting, zo'n kleine vijftig jaar geleden, startte een club enthousiaste leden met het in kaart brengen van de stedenbouwkundige kwaliteiten van de wijken. Belangrijke producten van de Raad zijn de Waarderingskaart (2012), de Cultuurhistorische Verkenningen van de diverse wijken, een reeks boeiende publicaties en de vele adviezen met betrekking tot bestemmingsplannen,

De Raad heeft zich het afgelopen half jaar in het bijzonder gericht op het ontwikkelen van ideeën en voorstellen voor het bestuur in aanloop naar het vijftigjarig bestaan van de vereniging, in 2027. Daarbij wordt niet alleen teruggekeken op vijftig jaar inzet voor het behoud van de kwaliteiten van Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge, maar wordt vooral ook vooruitgekeken naar de toekomst van het gebied en de uitdagingen waar we de komende decennia voor staan.

Klimaatverandering is daarbij een van de belangrijkste thema's. We wonen in een bijzonder aantrekkelijk gebied, maar stijgende temperaturen, vaker voorkomende hittegolven en perioden van intensieve regenval zullen steeds meer invloed krijgen op de manier waarop onze straten, buurten en openbare ruimte functioneren. Een groot deel van onze woningen en de inrichting van de buitenruimte is daar nog niet op berekend. Het wordt daarom voor ons allemaal een belangrijke opgave om ervoor te zorgen dat wij ook in de toekomst zowel in onze woning als in de openbare ruimte onder aangename omstandigheden kunnen verblijven. Dat vraagt om meer groen en water op bepaalde plekken in de wijk, minder verharding en meer plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar het ook tijdens warme periodes prettig is om buiten

te zijn. Tegelijkertijd kunnen groen en water een belangrijke rol spelen bij het opvangen van hevige regenval, zodat straten niet onder water komen te staan en kelders droog blijven.

De ontwerp bureaus waaraan gevraagd is ideeën te ontwikkelen voor de komende vijftig jaar moeten vanuit hun expertise laten zien hoe aanpassingen aan klimaatverandering ook in onze woonomgeving mogelijk zijn. Eén bureau zal kijken naar een typische straat en onderzoeken welke maatregelen daar denkbaar zijn om meer ruimte te maken voor groen, water en verblijfskwaliteit. Een tweede bureau zal een buurt onder de loep nemen en verkennen hoe bijvoorbeeld kleine parken, extra bomen en waterpartijen kunnen bijdragen aan een aangename en koeler leefklimaat. Een derde bureau zal het gebied als geheel bekijken en onder meer kijken naar de rol die de plassen, de Rotte en de singels kunnen spelen bij waterberging en verkoeling van de omgeving. Ook wordt daarbij gekeken naar mogelijkheden om meer ruimte te creëren voor lopen en fietsen en de invloed van autoverkeer te beperken.

De resultaten van deze ontwerpstudies krijgen een belangrijke plaats in het programma van het lustrumjaar. Ze vormen tegelijkertijd een inhoudelijke bouwsteen voor de vernieuwde, interactieve waarderingskaart die momenteel

wordt voorbereid. De huidige waarderingskaart, waarin de bijzondere kwaliteiten van het gebied zijn vastgelegd, vormt al jaren een belangrijke basis voor het volgen van bouwplannen en ontwikkelingen in de wijk. Omdat deze kaart inmiddels verouderd is, wordt gewerkt aan een nieuwe digitale en interactieve versie waarin ook de klimaatopgaven en toekomstvisies worden opgenomen.

Tijdens het lustrumjaar zullen de resultaten van de ontwerpstudies en de vernieuwde waarderingskaart breed met bewoners worden besproken. Daarbij wil de vereniging nadrukkelijk ook jongere generaties betrekken, omdat zij uiteindelijk de toekomstige bewoners van het gebied zijn.

Naast deze toekomstgerichte activiteiten blijft uiteraard ook het dagelijks volgen van ontwikkelingen in de wijk een belangrijke taak voor de Raad van Advies. Aanvragen voor bouwvergunningen worden gevolgd zodat tijdig kan worden gereageerd wanneer waardevolle kwaliteiten van het gebied onder druk dreigen te komen te staan. Tegelijk wil de vereniging bewoners ook ondersteunen bij plannen voor hun woning of gebouw en de impact op de omgeving. De vernieuwde waarderingskaart zal daarbij een belangrijk hulpmiddel zijn.

Manna Monument

SHHS: heerlijk wandelen in Hillegersberg en Schiebroek

De Stichting Historisch Hillegersberg Schiebroek heeft met name als doelstelling het verspreiden van kennis en informatie van de historie van Hillegersberg en Schiebroek. Daarom geven we tenminste driemaal per jaar lezingen in de Hillegondakerk, schrijven we artikelen in het magazine Stedebouwkundig Wijkbehoud en zijn er vitrines met historisch materiaal in de wijken. We hebben een bibliotheek, een website (www.shhs.nl) en ontwikkelen een beeldbank met oude afbeeldingen, foto's en materiaal van de wijken.

Jan Cees van Duin | E: jc.vduin@gmail.com T: 06 40415108

WANDELINGEN-OP-MAAT

Sinds 2024 organiseren we ook (historische) wandelingen door Hillegersberg en Schiebroek. Tot op heden uitsluitend wandelingen op aanvraag. Als er een organisatie of een groepje (van tenminste zo'n tiental) mensen zich bij SHHS meldt met de vraag of we een wandeling-op-maat door Hillegersberg of Schiebroek willen doen, gaan we daar graag op in.

De route van de wandeling is afhankelijk van het gewenste start- en eindpunt en van de beschikbare tijd. Een korte wandeling van een half uur is mogelijk, maar een wandeling van een paar uur, al dan niet met een pauze bij een horecagelegenheid, kan ook. Het tempo van het lopen wordt aangepast aan de wensen van de groep. We vragen voor het organiseren, meelopen en vertellen geen geld, we vinden het leuk met geïnteresseerde mensen 'een rondje door het dorp' te maken.

WANDELINGEN OP INSCHRIJVING

SHHS is van plan zowel in Hillegersberg als in Schiebroek ook zelf historische wandelingen te gaan organiseren, op bepaalde dagen een bepaalde route. Eigenlijk willen we dat dan wel doen met een groepje van 10-15 belangstellenden.

We weten niet of hier echt belangstelling voor is en in welke vorm. Is een rondje van 2 uur te veel? Zijn er gebouwen, objecten, parken waar u meer van wilt weten en waar u wellicht ook eens binnen zou willen kijken? Graag horen we van u of u in het algemeen interesse heeft en of u wellicht iets bijzonders zou willen zien en/of doen bij zo'n wandeling.

FIETSEN

Als je een groter gebied wil verkennen dan met een wandeling mogelijk is, kan je natuurlijk ook met de fiets op pad gaan. Ook historische fietstochten

kunnen we organiseren, als daar belangstelling voor is. Ook hierover horen we graag van u!

UITGEZETTE WANDELING

Er bestaat 'een rondje HIS', een ca. 12 jaar geleden uitgezette route met blauw-gele stickers en bordjes en hier en daar een routekaart (bij Station Rotterdam-Noord en op de Weissenbruchlaan ter hoogte van Gauchos). Zie: <https://rondjeshis.nl/> Die uitgezette route door

Hillegersberg en Schiebroek is ca. 11 km., maar je kan de route natuurlijk ook inkorten. Het is mogelijk ook digitale historische rondwandelingen door Hillegersberg en Schiebroek te gaan ontwerpen. Bij verschillende objecten kan dan worden 'doorgeklikt' voor nadere informatie. Het voordeel hiervan is ook dat je digitale routes makkelijker actueel kan houden. Aan het ontwerpen daarvan zijn we nog even niet toe.

ANTWOORDEN

OP DE VRAGEN IN SW 96 (NOVEMBER 2025)

Er zijn diverse reacties binnen gekomen op de vraag in het magazine Stedebouwkundig Wijkbehoud 96 (november 2025) over de brug, o.a. van Hans Ketel en Jan Dansen. De foto van de brug is genomen vanaf de Strekkade in noordelijke richting. Te zien is een voorganger van de huidige Van Gogh voetgangersbrug (zij het op een plek die iets afwijkt) met op de achtergrond de achterzijde van de huizen aan de Burgemeester Le Fèvre de Montignylaan. Heel fijn dat de achtergrond van deze foto nu duidelijk is! Nadere informatie over het bungalowpark in Hillegersberg en de ballonvaart van de winkeliersvereniging Schiebroek is helaas niet gekomen.

Brug over de Streksingel met de heer Hoftijzer ca. 1935

Van Goghbrug (Nationaal Archief Foto: Spaarnestad)

NIEUWE VRAGEN

Hier weer een viertal nieuwe vragen. Hopelijk dat we weer een stapje verder kunnen komen. Mail uw antwoord aan: jc.vduin@gmail.com

VRAAG 1: IS DIT IN SCHIEBROEK?

Herkent iemand de locatie op deze kaart? Op de achterzijde staat een stempel van A.A. Pijl, fotograaf, Uitweg 17 te Schiebroek.

VRAAG 2: WAAR IS DIT, EEN KLASLOKAAL?

Een foto uit ca 1925 met een grote groep mensen, onder wie Maarten Dijkshoorn (overleden in 1930) en zijn dochter Anna en helemaal vooraan twee kinderen. Het is in Hillegersberg. Waar is deze foto gemaakt en bij welke gelegenheid?

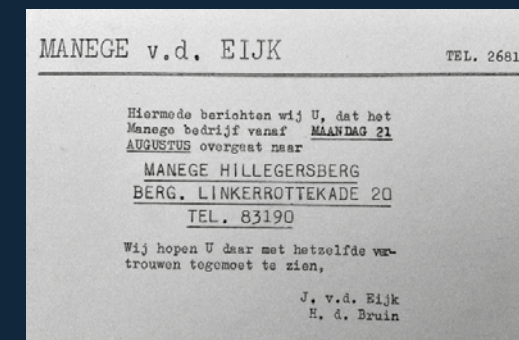
VRAAG 3: WIE KENT VREDEHEIM?

Een foto met een grote groep vooral mannen en zes verpleegsters voor 'Vredeheim'. Op de foto staat o.a. Maarten Dijkshoorn. Wie kent Vredeheim, wie weet ter gelegenheid waarvan deze foto is gemaakt?

VRAAG 4: WIE KENT MANEGE VAN DER EIJK NOG?

Een kaartje van Manège van der Eijk. In welk jaar werd dat Manège Hillegersberg? Is dat de huidige manège Hillegersberg aan de Bosweg? Heeft u nog verhalen over de manège aan de Bergse Linker Rottekade?

BIJZONDERHEDEN

De meeste naaldbomen produceren hars uit de houtige delen. Dit is bij de taxus niet het geval. Het loof, de naalden zijn bijzonder giftig voor paarden en koeien. Het eten van circa 500 gram naalden veroorzaakt de onmiddellijke dood van deze dieren. Wegens zijn giftigheid wordt de taxus ook wel venijnboom genoemd. Maar giftige stoffen kunnen - mits in specifieke doses toegepast - ook genezend zijn. Zo ook in dit geval. Onze taxus heeft als Latijnse naam *taxus baccata*. Jonge takjes van deze boom bevatten de stof baccatine, die gebruikt wordt als basisgrondstof voor chemotherapie bij de behandeling van kanker. De stof remt celdeling in tumoren. Voor een chemokuur is ongeveer 18 gram baccatine nodig, daarvoor is ongeveer 130 kilo aan jonge taxusnaaldjes nodig. Jaarlijks wordt taxussnoeisels ingezameld via acties als Taxus voor Hoop. Taxussnoeisels kan aangeleverd worden via inzamel-punten bij gemeenten of hoveniers. Daar kunnen we een bijdrage aan leveren.

GROEIPLAATS

De taxus komt in heel Europa voor, behalve in het noorden van Scandinavië. De autochtone taxus kwam vooral voor op de laagveengebieden in het westen van ons land. Het zijn nooit dichte bossen geworden, waarschijnlijk werd de taxus wegens zijn giftigheid bestreden. In onze tijd is de taxus een geliefde boom in parken en tuinen, vooral in de vorm van gesnoeide hagen.

ARCHEOBOTANIE

Vanaf het neolithicum [nieuwe steentijd, circa 4000 voor Christus] is de taxus zeer consequent gebruikt voor bogen (pijl en boog om te jagen). Vóór die tijd werden bogen vooral van iepenhout gemaakt, in de tijd vóór het neolithicum waren er in Europa nog nauwelijks taxussen. In Engeland zijn nog productiebossen voor bogenhout bewaard gebleven. De geschiktheid voor bogen van het taxushout is gelegen in het feit dat dit hout zeer hard, maar ook elastisch is. De wereldberoemde “Ötzi”, een in het ijs op de grens van Oostenrijk en Italië aangetroffen neolithische man, had ook een boog bij zich van taxushout.

Mannelijke bloei (kegeltjes) en naalden

Jonge twijgen

HERKENNING

De taxusbomen hebben één stam, maar zijn soms ook meerstammig. Ze hebben een brede kegelvormige kroon. De naalden van de taxus zijn aan de bovenzijde glanzend donkergroen en aan de onderzijde dof lichtgroen. De jonge twijgen zijn lichtgroen. De naalden zijn plat en soepel. Ze zijn puntig maar niet stekelig. Elke naald heeft één nerf. De naalden blijven het hele jaar aan de boom, ze zijn net als de grove den wintergroen. De boom kan een hoogte bereiken van circa 15 meter.

VOORTPLANTING

De taxus behoort tot de taxusfamilie (Taxaceae). Het is een tweehuizige boom, dat wil zeggen er zijn mannelijke en vrouwelijke bomen. De mannelijke bomen zijn gemakkelijker te herkennen dan de vrouwelijke. De mannelijke bloemen bestaan uit lichtbruine kegeltjes die in rijen aan de onderzijde van de takken zitten. Al lang voordat de kegeltjes rijp zijn en stuifmeel verspreiden, zijn er al gelige knoppen zichtbaar tussen de naalden. De vrouwelijke bloemen zijn heel onopvallend en bestaan uit verspreid over de boom voorkomende groene kleine zaadknoppen. Deze knoppen produceren een kleverige druppel waar aan het stuifmeel kan blijven plakken, zodat bevruchting kan plaatsvinden. Pas als de vrouwelijke bloemen uitgegroeid zijn tot de rode schijnbessen is de vrouwelijke boom goed te herkennen. De rode bessen bestaan uit een zwarte pit die gedeeltelijk wordt omgeven door het rode vruchtkapsel. De pit is van buitenaf zichtbaar, dat betekent dat de taxus, net als de andere naaldbomen, een naaktzadige boom is. De pit is giftig, maar het rode vruchtkapsel niet. Vogels eten de bessen maar poepen de pitten uit. De bloeitijd, te herkennen aan het stuifmeel van de mannelijke kegeltjes is in maart-april.

Bessen

In deze rubriek “bomen over bomen” behandel ik de inheemse boomsoorten. In het vorige nummer de grove den als een van de twee inheemse naaldbomen. De andere soort inheemse naaldboom is de taxus.

Tineke van Oosten

De taxus

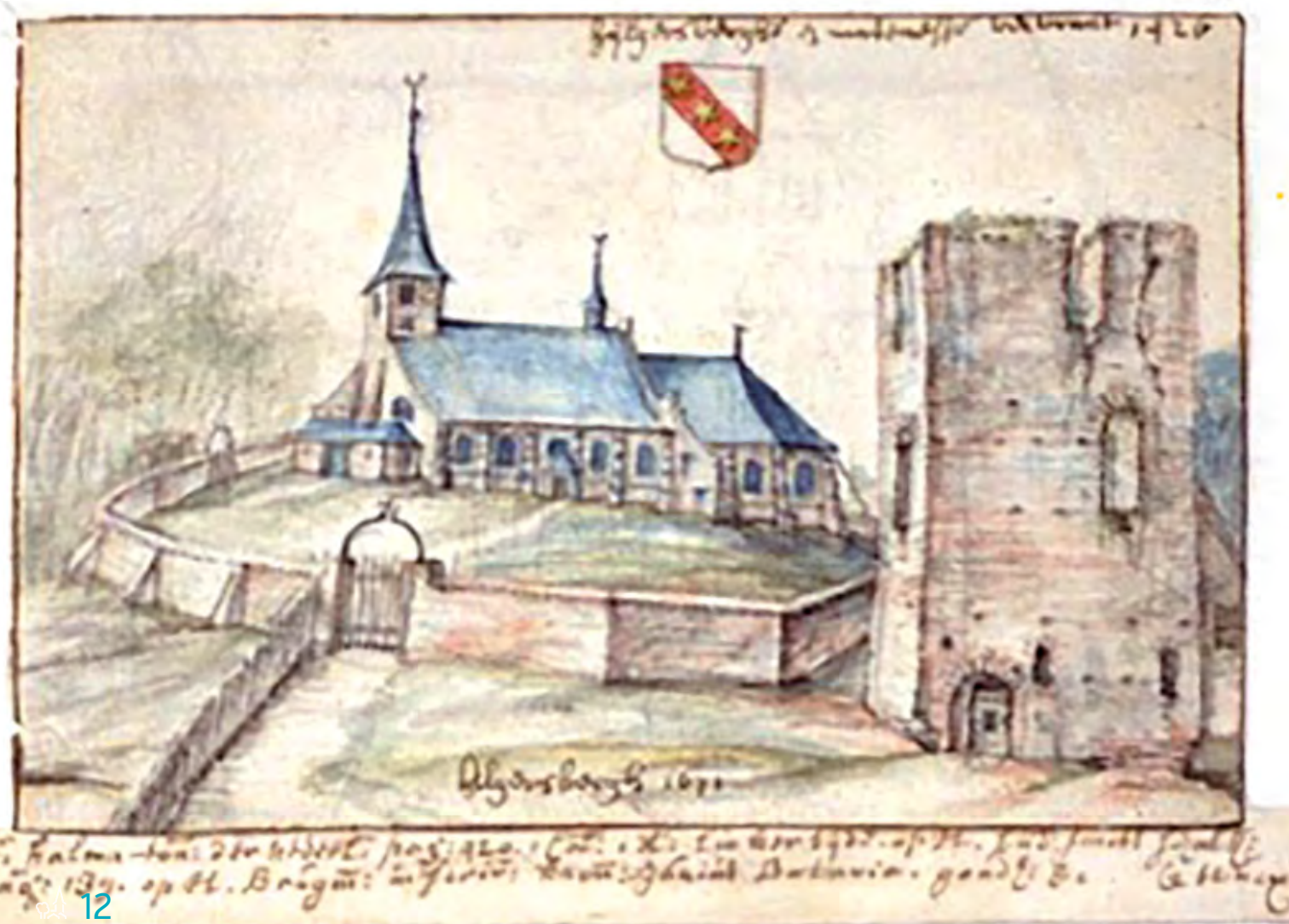
KELDERGRAVEN RUÏNE HILLEGONDAKERK

Wat betekende Pieter Kleiweg voor Hillegersberg?

In mei 2019 vertelde Martine Verduyn-Kruys – beheerder van de begraafplaats van Hillegersberg – over de grafkelders in de ruïne. Zij vroeg zich af wat de families die hier begraven zijn, betekend hebben voor Hillegersberg. In dit artikel wordt deze vraag beantwoord voor Pieter Kleiweg. Hij kocht als één van de eersten een keldergraf in de ruïne.

Sieb de Jong en Robert Ligthelm

Kerk en ruïne anno 1671

In de Hillegondakerk ligt een aantal oude grafzerken, waaronder die van **Andries Cornelisz. Cleywech** [ca.1568-1645]. Hij woonde aan de Kleiweg in Schiebroek^[1]. Enkele onderzoeken hebben aangetoond dat diverse families Kleiweg hun naam aan de Kleiweg ontleend hebben, waarschijnlijk ook de voorouders van Pieter Kleiweg.

Op de zerken in de Hillegondakerk staan de namen Cleywech en Cleywech. In dit artikel wordt de spelling van Kleiweg en Hoogerbrugge gebruikt, conform de schrijfwijze die sinds de invoering van de burgerlijke stand in 1811 gebruikt wordt.

DRIE GENERATIES KLEIWEG

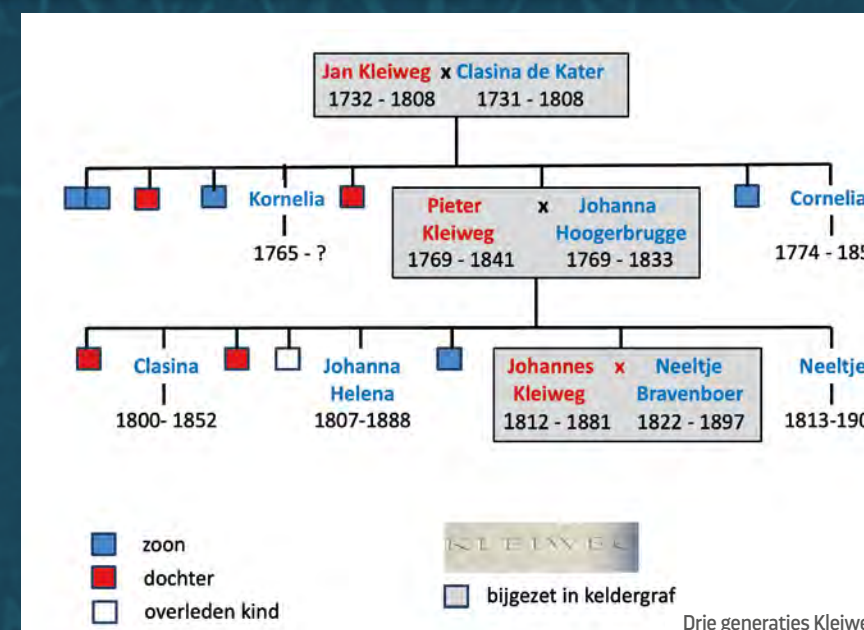
Jan Kleiweg [eerste generatie] en zijn vrouw waren geboren in Rotterdam. Zij woonden aan het Zwaanshals en zijn begraven in de kerk van Hillegersberg. **Pieter Kleiweg** [tweede generatie]

trouwde met Johanna Hoogerbrugge. Zij woonden in Hillegersberg en werden in het keldergraf Kleiweg bijgezet. Hun zoon **Johannes** [derde generatie] groeide op in Hillegersberg. Ook hij en zijn vrouw zijn bijgezet in het keldergraf.

Grafsteen van Andries Cornelisz Cleywech

DRIE GENERATIES KLEIWEG

Johannes (Jan) Kleiweg, 1732-1808, meester scheepstimmermanbaas aan het Zwaanshals

Johannes Kleiweg, roepnaam Jan, trouwde in 1760 met Clasina de Kater. Jan was eigenaar van een scheepswerf aan het Zwaanshals, gelegen in het ambacht Cool. In die tijd stonden langs de Rotte meerdere houtzaagmolens. De Zaagmolenkade in Rotterdam ontleent hieraan haar naam. Jan woonde nabij deze molens. In 1804 verkocht hij zijn werf. De laatste jaren van hun leven woonden Jan en Clasina in Hillegersberg.

Het ambacht Cool beschikte destijds niet over een eigen kerk. De kinderen van Jan en Clasina werden gedoopt in Rotterdam. Veel van hun kinderen overleden op jonge

leeftijd. Uit een instructie voor de doodgraver van Hillegersberg uit 1743 blijkt dat de begrafenis kosten voor inwoners van de ambachten Hillegersberg en Cool gelijk waren, terwijl voor andere ambachten hogere tarieven golden^[2]. De jong gestorven kinderen van Jan en Clasina werden in Hillegersberg begraven.

In januari 1808 werd Clasina begraven in de Hillegonda kerk, Jan enkele jaren later. Hun kisten werden bedekt met een doodskleed van 80 stuivers. De kosten hiervoor varieerden van 12 tot maximaal 80 stuivers. Het kleed van 80 stuivers (vier gulden) paste bij welgestelde inwoners. De erfenis bestond voornamelijk uit roerende goederen, de waarde bedroeg 65.000 gulden, waarvan Pieter en zijn zuster Cornelia elk de helft ontvingen^[7].

JOHANNA HOOGERBRUGGE EN PIETER KLEIWEG

Pieter Kleiweg, 1769-1841,
huwelijk, landgoed en keldergraf

In 1795 trouwde Pieter Kleiweg in Hillegersberg met Johanna Hoogerbrugge. Haar ouders, Leendert Hoogerbrugge en Neeltje Klootwijk, geboren en getogen in Hillegersberg, waren welgesteld en kregen acht kinderen. In 1781 overleed Leendert op 42-jarige leeftijd en liet Neeltje met zes kinderen achter.

Pieter en Johanna kregen acht kinderen, waarvan vier jong gestorven zijn. Zij woonden aan de Bergweg, op een landgoed met het adres wijk B nr. 3 [nabij de huidige kruising van de

Dorpsstraat met Plasoord]. Dit landgoed bestond uit een woonhuis, met ernaast een koetshuis. Erachter lagen een bleekveld, tuinen, een boomgaard, bos en rietland^[3]. Het landgoed werd uitgebreid met een ruim 100 meter brede strook water van de huidige Dorpsstraat tot aan de Prinsenmolen op de Rottekade. Het landgoed lag "op stand", tegenover de Hillegondakerk, die via het kerkpad goed bereikbaar was. Ook de twee huizen met erven, tuinen en boomgaard tussen het kerkpad en de Molensloot waren eigendom van Pieter, adressen wijk B nr. 2 en 4. Op nr. 2, een landgoed met lustbos, woonde de in 1823 overleden Arij Hoogerbrugge, een broer van Johanna. Pieter erfde dit landgoed^[7]. Langs de Molensloot lag de rijke buitenplaats Berglust.

LANDGOED PIETER KLEIWEG

De kerk werd omgeven door een in 1626 aangelegde muur [op de kaart wit gestippeld aangegeven]. Vanaf 1829 mocht in kerken niet meer begraven worden. Het kerkhof werd uitgebreid met een terrein hakhout, dat de ruïne omgaf. Dit terrein was eigendom van de hervormde

gemeente. In 1832 werden in de kasteelruïne vijftien keldergraven gemetseld. Pieter Kleiweg kocht één van deze graven. Zijn vrouw werd in 1833 als eerste in dit graf bijgezet, Pieter als tweede in 1841.

PAPIERFABRICEUR EN -KOOPMAN

Pieter noemde zich papierfabriceur. In Rotterdam en omgeving was het beschikbare water ongeschikt voor de productie van wit papier. Wel werd er zogenaamd grauw papier vervaardigd, met donkergekleurde, vuile lommen als grondstof. In maart 1793 kwam in Hillegersberg langs de Strekkade de papiermolen Het Lam gereed. Pieter werd voor 75% eigenaar, zijn zwager Arij Hoogerbrugge voor de rest. Enkele maanden later trouwde Pieter met Johanna. In 1815 nam Pieter de papiermolen De Goede Verwachting over. Deze molen lag aan de Delftse Schie in Delfshaven. In 1820 had Pieter een patent als papiermaker. In 1826 brandde Het Lam af, Pieter liet een nieuwe molen bouwen, die De Feniks genoemd werd. Maar over deze nieuwe molen werd ook nog gesproken als Het Lam.

Pieter was tevens papierkoopman. In 1813 richtte een tiental papierfabriceurs in Waddinxveen de ondernemersvereniging Comparitie van Zuidhollandse Papierfabriceurs op. Doel was om de prijzen van grauw papier zo hoog mogelijk, de kosten zo laag mogelijk en de afzet zo groot mogelijk te maken. Van deze Comparitie hield Pieter Kleiweg zich afzijdig^[4].

PAPIERMOLEN FENIKS

VEENMAN EN GROOTGRONDBEZITTER

In 1772 verleenden de Staten van Holland het octrooi tot het droogmaken van de polder Berg en Broek binnen twintig jaar. Dit leidde tot het uitvenen van deze polder. Pieter was al op jonge leeftijd hierbij betrokken, later ook in de polders ten zuidoosten van de Rotte (Rotteban). Als veenman werkte hij nauw samen met zijn zwager Arij en Jacob Hoogerbrugge, een zoon van de oudste broer van Johanna, die naar Overschie verhuisd was. Jacob werd schatrijk, hij was gierig en werd "klompie goud" genoemd. Hij kocht in 1828 de buitenplaats Het Leeuwenhof^[5]. Pieter investeerde in grondbezit. In 1832 bezat hij in de gemeente Hillegersberg ruim 125 ha, waarvan 58 ha plas/watering. In de polder Berg en Broek bezat hij 44 ha, dat is bijna 20% van de oppervlakte.

GEMEENTELIJK EN KERKELIJK SLEUTELFIGUUR

In de periode 1814-1818 was Pieter Kleiweg adjunct-maire en secretaris van de gemeente Hillegersberg. Tevens was hij actief in het kerkelijk leven. In 1828 bouwde Abraham Meer een nieuw orgel voor de Hillegondakerk. Pieter Kleiweg droeg aanzienlijk bij aan de financiering. Bij de ingebruikname plaatste Neeltje, zijn jongste dochter, een orgelpijp met de inscriptie:

"Op den 10en Juny 1830 is deze pijp geplaatst door Mej. Neeltje Kleiweg..."^[6]. Tijdens de restauratie van het orgel in 1982 ontdekte Aad van der Hoeven, destijds organist, dat deze pijp de middelste pijp van de huidige rechterrij grote orgelpijpen is.

BOEDELSCHIEDINGEN

Johanna Hoogerbrugge overleed in 1833. In december 1834 werd de boedelscheiding opgemaakt. Johannes werden de papiermolens De Feniks en De Goede Verwachting toebedeeld. De drie dochters ontvingen de effecten van de Nationale en Werkelijke Uitgestelde Schuld ter waarde van 45.000 gulden, elk dus 15.000.

Pieter overleed in 1841. In maart 1842 werd de akte van boedelscheiding ondertekend. Het te verdelen bedrag bedroeg 285.000 gulden, waarvan 100.000 onroerende en 185.000 roerende goederen. Zijn vier kinderen kregen elk een vierde deel. Johannes erfde vooral onroerend goed, Johanna Helena de investering van Pieter in een leerlooierij in Haastrecht, waarvan haar echtgenoot eigenaar was^[7].

CONCLUSIE

Aan het einde van de 18e eeuw en in het eerste deel van de 19e eeuw was Pieter Kleiweg een succesvol, veelzijdig ondernemer. In Rotterdam en omstreken was hij de belangrijkste fabrikant van grauw papier. Daarnaast verstrekte hij hypotheken met vastgoed als onderpand. In Hillegersberg was hij actief als veenman, investeerde in grondbezit en speelde een vooraanstaande rol in het kerkelijke en bestuurlijke leven. Binnen de families Kleiweg en Hoogerbrugge had hij een verbindende rol.

Frans van Vliet, de koster van de Hillegondakerk en Ad de Jong, de beheerder van het archief van de familie Kleiweg worden bedankt voor het verstrekken van waardevolle informatie.

In het novembernummer van dit magazine zal het tweede (en laatste) deel over deze keldergraven worden gepubliceerd.

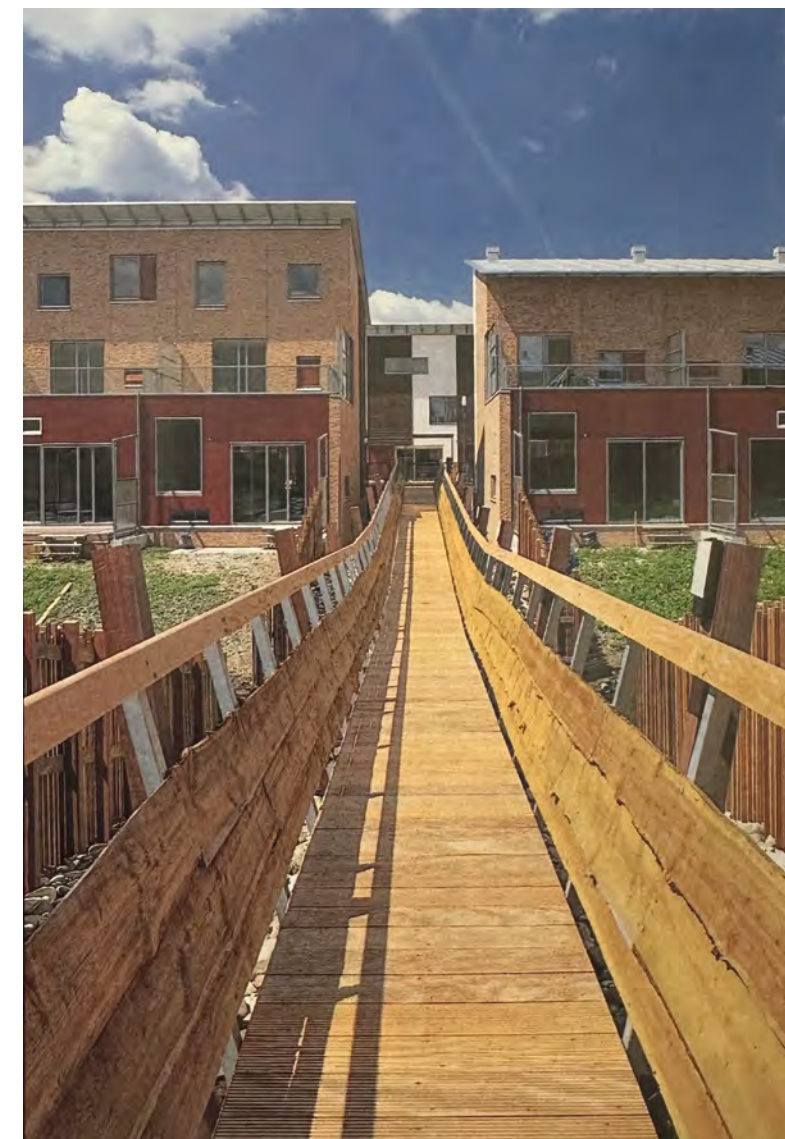
REFERENTIES

- 1 K. A. Reuvers, sept. 2019. *Ons Voorgeslacht*, jaargang 74. Beschrijving grafzerken Hillegersberg.
- 2 J. Verseput, 1952. *Het ambt van doodgraver in de 18de eeuw in Hillegersberg. Het Rotterdamsch Jaarboekje*.
- 3 Robert J. Ligthelm, 2023. *Buitenplaatsen bij de Rotte*. ISBN/EAN 978-94-92576-73-6.
- 4 H. Voorn, 1973. *De papiermolens in de provincie Zuid-Holland*.
- 5 Ed Visser, 2023. *Geschiedenis van de Oost-Abtspolder*, Museum Overschie.
- 6 De Banier, 1 okt 1940. *Vondsten in de Hillegondakerk te Hillegersberg*.
- 7 Gemeentearchief Rotterdam, *Notariële akten van boedelscheidingen*.

Nieuw Terbregge: ontwikkeling en architectuur

Aan de noordrand van Rotterdam, langs de Rotte, ligt Nieuw Terbregge: een moderne woonwijk die rond 1999 tot ontwikkeling kwam. Het gebied van Nieuw Terbregge maakte eeuwenlang deel uit van het open polderlandschap. De Rotte bepaalde niet alleen de waterhuishouding maar ook de nederzettingsgeschiedenis. Het nabijgelegen oude Terbregge ontwikkelde zich langs dijk en water, met een kleinschalig, dorps karakter dat tot op heden herkenbaar is.

Jan Cees van Duin en Steef Buijs

Tot ver in de twintigste eeuw bleef het gebied grotendeels agrarisch, later aangevuld met volkstuinen. Wel raakte het door de aanleg van de A20 naar het zuiden nog sterker afgesneden van zijn omgeving dan eerder al door de aanleg van de spoorlijn was gebeurd. In de jaren negentig, toen de druk op de woningmarkt in Rotterdam sterk toenam, kwam dit tussen de rijksweg en de Rotte ingesloten open gebied dat relatief centraal lag in de stad, in beeld voor grootschalige bebouwing. In het kader van het landelijke Vinex-beleid werd besloten hier een nieuwe woonwijk te realiseren, met expliciete aandacht voor de landschappelijke en cultuurhistorische context. Nieuw Terbregge moest geen anonieme stadsuitbreiding worden, maar een wijk waarin wonen, water en landschap een samenhangend geheel vormen.

Er was aanvankelijk wel discussie over de ontsluiting. De Terbregseweg was al druk en toevoeging van een flink aantal woningen zou voor forse verkeersproblemen kunnen zorgen, ook al omdat de wijk niet goed op hoogwaardig openbaar vervoer kon worden aangesloten. Meer dan een bus zat er niet in. Toch heeft de gemeente vanwege de ligging in de stad de aanleg doorgezet, en het rijk heeft dat gesteund.

Opvallend is dat Nieuw Terbregge, voor zijn tijd, vooruitstrevend was op het gebied van duurzaamheid. Rond 1999 stonden begrippen als klimaatadaptatie en energietransitie nog niet centraal in het publieke debat, maar in deze wijk werd al ingezet op energiezuinige installaties, goede

isolatie en een doordachte waterhuishouding. Het watersysteem fungeert niet alleen als ruimtelijk structurerend element, maar ook als buffer bij piekbelasting en hoge waterstanden.

STEDENBOUWKUNDIGE OPZET: VOORTBOUWEN OP DE POLDER

Het stedenbouwkundig plan voor Nieuw Terbregge onderscheidt zich door de manier waarop het historische polderpatroon is vertaald naar een eigentijdse woonwijk. In plaats van het landschap te egaliseren, werd het verkavelingsprincipe van eilanden, sloten en kades als uitgangspunt genomen. Water vormt het structurerende element van de wijk en bepaalt zowel de verkaveling als de oriëntatie van de bebouwing.

De woonvelden liggen als schiereilanden en eilanden in het water, waardoor lange zichtlijnen behouden blijven en het open karakter van het gebied voelbaar blijft. Bruggen, kades en oevers structureren de openbare ruimte en zorgen voor een duidelijke hiërarchie tussen privé-, collectief- en openbaar domein. Het water is niet alleen decoratief, maar functioneert daadwerkelijk als drager van ruimtelijke kwaliteit.

ARCHITECTUUR ALS ANTWOORD OP DICHTHEID

Een deel van de architectonische uitwerking van Nieuw Terbregge werd verzorgd door Mecanoo Architecten. Met de introductie van 'dubbeldekkers' combineerden zij een relatief hoge woningdichtheid met grondgebonden wonen en

ruimtelijke kwaliteit. In deze woningtypen wordt het traditionele maaiveld losgelaten als vanzelfsprekend woonniveau. Parkeren en infrastructuur bevinden zich lager, terwijl de woningen worden ontsloten via verhoogde houten dekken. Deze dekken fungeren als collectieve verblijfsruimten en vormen een hedendaagse interpretatie van het hof- of erfprincipe. Door deze stapeling ontstaat een scheiding tussen autoverkeer en verblijfsruimte, wat de leefkwaliteit en sociale interactie ten goede komt.

Naast de gestapelde woningen kent Nieuw Terbregge ook bijzondere waterwoningen, waaronder een opvallende acht-onder-één-kap-typologie. Deze woningen ogen als grote villa's, maar bestaan uit meerdere zelfstandige wooneenheden die rondom het water zijn gegroepeerd. De typologie combineert collectiviteit met individualiteit.

In materiaalgebruik is gekozen voor terughoudendheid en samenhang. Witte gevels, houten accenten en horizontale belijning zorgen voor rust in het straatbeeld. De architectuur is duidelijk eigentijds, maar vermijdt spectaculaire vormen of iconische gebaren. Daarmee sluit zij aan bij het landschap en bij de kleinschaligheid van het oude Terbregge.

De bouwhoogtes blijven beperkt, wat bijdraagt aan het menselijke schaalniveau van de wijk. De aanwezigheid van water versterkt dit effect: gebouwen spiegelen zich in de singels en vaarten, waardoor het geheel licht en open oogt. Dit samenspel van architectuur en landschap is een van de sterkste kwaliteiten van Nieuw Terbregge.

GEEN WIJKVOORZIENINGEN

Opvallend aan Nieuw Terbregge is het ontbreken van een wijkcentrum met winkels en voorzieningen. In plaats van commerciële plinten of een centraal plein werd gekozen voor een overwegend monofunctionele woonwijk. Dagelijkse voorzieningen zoals supermarkten, en horeca bevinden zich op fietsafstand in Hillegersberg en Ommoord.

Vanuit stedenbouwkundig perspectief kan de wijk worden gezien als een woonlandschap waarin verblijfskwaliteit, rust en landschappelijke samenhang zwaarder wegen dan stedelijke dynamiek. De mobiliteitsstructuur sluit aan bij deze benadering. Autoverkeer wordt zoveel mogelijk onder de woondekken of langs de randen van de wijk afgewikkeld, waardoor de binnengebieden autoluw blijven. Wat openbaar vervoer betreft is de wijk inderdaad naar buiten toe maar beperkt ontsloten, met buslijn 35 die een klein lusje aan de oostkant door de wijk maakt en geen directe verbinding met het stadscentrum biedt. Tram- en metrohaltes bevinden zich op tamelijk grote afstand. De fiets is daardoor naast de auto het belangrijkste vervoermiddel binnen en vanuit de wijk, maar de grote verkeersproblemen waarvoor aanvankelijk werd gevreesd zijn uitgebleven.

NU

Ruim twintig jaar na de aanleg heeft Nieuw Terbregge zijn plaats gevonden. Het groen is volgroeid, het water bepaalt nog altijd het ritme van de wijk en de architectuur blijkt duurzaam. Het is een bewuste keuze voor rust, beperkte functiemenging en een sterke landschappelijke structuur. Een stuk lege grond dat door zware infrastructuur geïsoleerd was geraakt is een gewaardeerde woonwijk geworden.

Tussen Rotte en Nieuw Terbregge

In 2001 schreef Norman Langelaan in het blad Tussen Wilgenplas en Rotte een artikel over het gebied tussen de Rotte en Nieuw Terbregge. Daarin vroeg hij aandacht voor het behoud van het bijzondere landschap van dit gebied en pleitte hij voor grote terughoudendheid bij nieuwe bebouwing. Nu, 25 jaar later, is het goed om die boodschap opnieuw onder de aandacht te brengen.

Jan Cees van Duin

De Bergse Linker Rottekade is vanaf de Prinses Irenebrug dicht bebouwd met veel kleine huizen. Meestal staan die met de smalle kant naar de Rotte. In de tweede helft van de twintigste eeuw zijn open plekken opgevuld met grotere woningen, vaak juist met de brede kant naar het water. Ga je verder stroomafwaarts, richting Rotterdam, dan stopt de bebouwing 'even'. Dat komt onder andere door het windrecht van de Prinsemolen: binnen een straal van 400 meter mogen geen gebouwen komen die de wind vangen, zodat de molen goed kan blijven draaien.

Op deze groene stukken krijg je nog echt een gevoel van het buitengebied, zeker in de tijd voordat Nieuw Terbregge werd gebouwd. Het terrein liep glooiend af naar een aarden wal (vervulde grond, afgedekt als een lange rug), die het zicht op de A20 en de spoorlijn wegneemt.

Daarachter vormen de hoge bomen van het Kralingse Bos het decor. Het was een mooi, licht golvend landschap met een bijna Engelse uitstraling. Inmiddels ligt daar Nieuw Terbregge. Toch is er nog een belangrijk restant van het oorspronkelijke gebied: twee zogeheten zaksloten die het kwelwater uit de Rottedijk opvangen, de dijkslot en de boezemsloot. Ze lopen niet overal netjes parallel aan de dijk, maar volgen soms de kortste weg door de bochten. Dit natte, groene gebied is in beheer bij het Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard. De VSW publiceerde in 1998 het Rotte Rapport. Daarin staat dat deze groene stroken langs de Rottedijk van grote waarde zijn. Het advies: maak de oevers niet vol met aaneengesloten bebouwing, houd zicht op de zaksloten en laat het gebied zoveel mogelijk met rust.

De toenmalige deelgemeente liet een 'beeldkwaliteitplan' opstellen, een richtlijn voor hoe je met kwetsbare gebieden moet omgaan. Daarbij zijn de onderzoeksgegevens van de VSW gebruikt. De conclusie was duidelijk: het karakteristieke Rotte-profiel met zijn kwelsloten moet behouden blijven, en open ruimtes tussen bebouwing moeten niet verder worden dicht gebouwd. Nieuwe bebouwing langs de Rotte-oevers zou bovendien het vrije uitzicht vanaf de Weissenbruchlaan over de plas naar de bomen van het Kralingse Bos verstoren.

De Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting [DS+V] van de gemeente Rotterdam zocht ondertussen naar nieuwe bouwlocaties en keek ook naar het gebied tussen de zaksloten. Na overleg tussen VSW, DS+V en de deelgemeente werd afgesproken een deel van het gebied maar zeer beperkt te bebouwen, zodat de zaksloten zichtbaar en herkenbaar blijven in het landschap. In een ander deel waren vrijstaande huizen dicht op elkaar gepland. Om het open uitzicht over de plas te behouden, pleitte de VSW er ook voor om woningen niet boven de dijk uit te laten steken.

Deurpost

Voor de rubriek Deurpost gaan we de straat op. Aan de hand van een spiegel-interview vragen we nieuwkomers en oudgedienden naar hun ervaringen in de wijk. Deze keer gaan we langs de deur in de **Rinus Terlouwstraat** in de wijk Nieuw Terbregge.

PERSOONLIJK

Wie ben je?

Ik ben Hans. Ik woon samen met mijn vrouw en zoontje.

Hoe lang woon je hier?

Sinds 2017.

HUIS

Kun je je huis omschrijven?

Een fijn licht huis met vrolijke buitenkleuren. Grote ramen in het trappenhuis. En om je heen zie je veel groen. Met mooie vogels, zoals een specht, een ijsvogel en een fuut. Of de brutale kraai die ik nu tijdens het schrijven uit mijn raam zie. Met zijn drieën hebben we ook alle ruimte. Dat is ook prettig.

Is er een buitenruimte?

We hebben een achterterras aan het water. En een klein voortuintje. We delen met alle eilandburen een groot grasveld met speeltoestellen aan de waterkant. Daar kan je ook lekker eten met elkaar.

Wat vind je fijn aan dit huis?

De lichte kleuren. En de ruimte. Alleen is de bergruimte wat beperkt. Ik begreep dat de architect hier een luxe vakantiepark-achtige sfeer wilde creëren. Dat is gelukt, met het groen om je heen. Je kan soms de paarden horen hinniken.

Zou je iets willen veranderen aan het huis?

We zijn eigenlijk wel tevreden zoals het nu is.

Weet je iets over de geschiedenis van dit huis?

Het staat er nu bij mijn weten 25 jaar. Bij de bouw zou er rekening moeten worden gehouden met waterberging. Vandaar dat er ook veel water in de wijk is. Maar we zitten hier op min 5,5 meter NAP. Dus ik hoop maar dat dat op termijn klimaatbestendig is.

BUURT

Waarom ben je hier komen wonen?

Het was praktisch voor de combinatie van

werk en kind. En toen we in Rotterdam rondkeken van Charlois tot Katendrecht en Middelland, vielen we als een blok voor dit huis. En het is praktisch dichtbij snelwegen en treinstations.

Ken je je burenen?

Zeker. Als het nodig is, helpen we elkaar altijd even. Of dat nu gaat om het verzorgen van cavia's of konijnen, het oppassen op kinderen, een ingrediënt dat je snel nodig hebt voor het avondeten of het gezamenlijk onderhouden van het eiland. En zeker als het lekker weer is,

maken we op straat snel even een praatje met elkaar. En ondertussen kan iedereen ook lekker zijn gang gaan.

Wat vind je leuk aan deze straat?

De rust. De vriendelijkheid van de burenen. En het groen en het water.

Mis je iets in de wijk?

Winkelvoorzieningen zijn net wat verder hier vandaan.

Wat mag niet verdwijnen uit de wijk?

Onze burenen.

PERSOONLIJK

Wie zijn jullie?

Wij zijn Ilse en Diederik. Onze kinderen zijn inmiddels het huis uit, dus we wonen hier nu met z'n tweeën. We reizen graag, zitten veel in Frankrijk en zijn ook fan van Kaapstad.

Hoe lang wonen jullie hier?

Wij wonen hier al 25 jaar. We waren de eerste bewoners van dit huis en hebben de wijk zien ontstaan vanaf de eerste paal.

HUIS

Kunnen jullie je huis omschrijven?

Het is een geschakelde twee-onder-een-kapwoning op een eiland. Wij hebben altijd het idee gehad dat de architect zich een beetje heeft laten inspireren door Scandinavië: veel hout, kleur en een warme uitstraling. Het is een ruim huis, zeker nu de kinderen uit huis zijn.

Hebben jullie een buitenruimte?

Wij hebben geen eigen tuin, maar een gezamenlijke tuin met de elf andere huizen. Dat zorgt voor veel gezelligheid. Er wonen ook veel jonge gezinnen en voor de jongste kinderen zijn er speeltoestellen en een trampoline. Onze kinderen hebben daar vroeger ook veel gespeeld.

Wat vinden jullie fijn aan dit huis?

Wij houden van reizen en zijn ook vaak in Frankrijk, dus voor ons is het juist heerlijk dat we geen eigen tuin hebben. We noemen het voor de grap wel eens een verticaal appartement. We trekken de deur achter ons dicht en kunnen weg. Daarnaast voelt het hier ook heel veilig.

Zouden jullie iets willen veranderen aan het huis?

Nee, eigenlijk niet. Het past nog steeds heel goed bij hoe wij wonen en leven.

Weten jullie iets over de geschiedenis van dit huis?

Niet zoveel. Wij wonen hier zelf al sinds de bouw, dus veel geschiedenis vóór ons is er eigenlijk niet. De geschiedenis van het huis hebben wij voor een groot deel zelf meegemaakt.

BUURT

Waarom zijn jullie hier komen wonen?

De locatie is voor ons perfect. Binnen tien minuten fietsen sta je in het centrum van Rotterdam en op twee minuten lopen zit je al richting de Rotte. Ook Hillegersberg en Kralingen zijn dichtbij. Dat maakt het een ideale combinatie van stad en rust.

Kennen jullie je burenen?

Ja, heel goed. Het is een hechte community, zonder dat het te veel is. De kinderen zijn met elkaar opgegroeid en ook nu is er veel contact. Als iemand iets nodig heeft of een boodschap mist, wordt dat vaak gewoon opgelost via de straatapp.

Wat vinden jullie leuk aan deze straat?

Doordat we een gezamenlijke buitenruimte hebben, zorgen we daar ook samen voor. Zelfs de lantaarns zijn van ons. Daardoor houden we het eiland met elkaar goed bij en ziet het er altijd verzorgd uit. Dat gezamenlijke vinden wij echt bijzonder.

Missen jullie iets in de wijk?

Eigenlijk is er maar één nadeel: er is geen supermarkt in de wijk zelf. Tegelijkertijd zijn er genoeg alternatieven, bijvoorbeeld richting de Kleiweg of Ommoord. Een paar jaar geleden hadden we misschien ook nog gezegd dat we openbaar vervoer misten, maar sinds de komst van deelscooters en deelfietsen is de wijk een stuk beter bereikbaar geworden.

Wat mag niet verdwijnen uit de wijk?

Ons spoorunneltje richting de stad. Dat voelt nog steeds als een soort sluipweggetje, maar het is zó handig. Juist daardoor zit je hier rustig en groen, terwijl je toch heel snel in de stad bent.

Het Blok

De historische commissie van de bewonersorganisatie Terbregge's Belang heeft de geschiedenis van 'Het Blok' beschreven. Dit is een buurt in Terbregge met 84 eengezinswoningen, gebouwd in de tweede helft van de jaren dertig. Het gaat om rijtjeshuizen van ongeveer 60 m², met een puntdak met rode dakpannen dat direct boven de begane grond begint. Op de verdieping zitten dakkapellen. In de langere huizenrijen aan de Rietstapstraat en Warmoezierstraat zit halverwege een poort die toegang geeft tot het binnenterrein.

Jan Cees van Duin

De eerste bewoners zullen erg blij zijn geweest met hun nieuwe woning toen zij daar eind jaren dertig konden intrekken. De huizen voldeden aan de moderne eisen van die tijd: geen bedsteden meer en aparte slaapkamers voor ouders, jongens en meisjes. Veel gezinnen woonden daarvoor klein en krap.

De woningen zijn gebouwd in opdracht van woningbouwvereniging 'De Goede Woning', opgericht op 10 april 1931. De toekomstige bewoners waren zelf lid van deze vereniging. De huur lag in het begin tussen ongeveer 4,50 en 6 gulden per week. De bouw vond plaats in twee fases. In 1936 werden de eerste 27 woningen opgeleverd: drie aan de Rottekade, zes aan de Landstraat en de rest aan de toenmalige Polderstraat (nu Rietstapstraat). In 1939 volgde de rest: woningen aan de Boomgaardstraat (nu Kwekerijstraat), de Warmoezierstraat en het overgebleven deel van de Landstraat. Enkele straatnamen werden aangepast na de annexatie van Hillegersberg door Rotterdam, omdat dezelfde namen daar al voorkwamen.

De indeling van de huizen was als volgt: op de begane grond een woonkamer, (woon)keuken, toilet en een trapkast. Op de verdieping waren drie slaapkamers en een overloop met oorspronkelijk een uitstortgootsteen. De vier woningen naast de poorten hadden een extra slaapkamer boven de poort; die waren bedoeld voor grotere gezinnen. Sommige achtertuinen liggen lager dan de straat aan de voorkant, dat zijn dijkwoningen. Bij deze huizen kun je de kelder bereiken via een raam of luik in de

achtergevel. De achtertuinen zijn vrij groot; daar hield men vaak kippen of klein vee.

Kort na de oplevering brak de Tweede Wereldoorlog uit en ontstond schaarste aan brandstof. Bewoners waren vindingrijk om stookkosten te besparen. Sommigen maakten de woonkamer kleiner door het deel bij de keuken af te scheiden. Anderen gebruikten een slaapkamer als woonruimte, omdat die makkelijker warm te houden was. Tijdens razzia's vonden bewoners schuilplaatsen in huis. Tussen de trap en de kast eronder zat een holle ruimte. Enkele bewoners maakten een luik in de vloer van de overloop, zodat ze zich daar konden verstoppen om te ontkomen aan tewerkstelling in Duitsland.

Na de oorlog groeide de welvaart en daarmee ook de wens voor meer comfort en ruimte. Begin jaren vijftig kregen woningen, als bewoners daarmee instemden, een gasgeiser in de keuken en een warmwaterleiding naar een zogenoemd lavet (een kleine badkuip) op de overloop. Dit leidde wel tot een huurverhoging, waardoor niet iedereen meteen enthousiast was. Later kregen de huizen geleidelijk centrale verwarming, in eerste instantie via een zogenoemde moederhaard. Om extra bergruimte te maken werden zolders soms toegankelijk gemaakt vanaf de overloop. Dat was overigens niet altijd volgens de officiële veiligheidsregels.

Enkele jaren geleden verloor 'De Goede Woning', ooit een van de kleinste woningcorporaties van Nederland, haar zelfstandige status.

2026 Terbregge, het Blok, Kwekerijstraat

2026 Terbregge, het Blok, Warmoezierstraat

2026 Terbregge, het Blok, binnenterrein

2026 Terbregge, het Blok, Rietstapstraat

Nieuw-Terbregge bestaat niet meer

Op het oog een wat vreemde titel, want mogelijk bent u er gisteren nog langs gereden en stonden alle woningen nog even overeind als de dagen ervoor. Waar het om gaat, hoop ik met dit artikel duidelijk te maken. Briefschrijvers van de Buurtkrant attenderden ons er op dat er in artikelen regelmatig Oud-Terbregge wordt genoemd, maar dat Oud-Terbregge niet bestaat. Het is allemaal Terbregge, of u nu in de Kwekerijstraat woont of aan de Nico van der Valkweg, aan het Walstroplein of de Abraham van den Boshof, aan de Wurft of aan het Kees Lagendaalpad.

Tom Janse

Foto's: afkomstig van **Historische Commissie Terbregge**

En de briefschrijvers hebben gelijk, want al deze straten liggen in het buurtschap Terbregge en de mensen die daar wonen, zijn dus allen Terbreggenaren. De juiste grenzen van Terbregge zijn niet concreet aan te geven. Terbregge was altijd een deel van Hillegersberg, een buurtschap, dus nooit een zelfstandige gemeente of dorp. Hillegersberg was tot de annexatie in 1941 door Rotterdam een vrij grote gemeente. De grenzen liepen van de Heulbrug [Schiekade/Walenburgerweg] tot de grens met Bergschenhoek en in het zuiden

tot de grens met Kralingen, ongeveer ter hoogte van het Lagelandsepad. De huidige CBS-wijkindeling [64] geeft een indicatie van de huidige grenzen: de Rotte als noordgrens en de spoorbaan als zuidgrens. De historische commissie Terbregge geeft een royalere indeling: de noordelijke grens ligt ten noorden van de Terbregse Rechter Rottekade (van het sluisje tot de grens met Bergschenhoek), zuidelijk tot en met de Hoofdweg, oostelijk het tracé van de verlengde A16 en westelijk de A20. Het is dus duidelijk dat de meningen

kunnen verschillen over wat wel of niet tot Terbregge behoort, maar als je er woont, ben je Terbreggenaar.

SPONTAAN

De naam Nieuw Terbregge (van de nieuwbouwwijk westelijk van de Terbregseweg) is spontaan tot stand gekomen. Wellicht was het beter geweest om deze wijk Terbregge-West te noemen of Terbregge-Manna naar de historische gebeurtenis die in dat gebied aan het eind van de Tweede Wereldoorlog heeft plaats

gevonden. Dan had het al bestaande gedeelte Terbregge-Oost genoemd kunnen worden, maar dat is dus nooit gebeurd. Daarom wordt dat gebied maar al te makkelijk Oud-Terbregge genoemd en dat is onjuist. Want wat is er nu zo oud aan dat gebied? De straten en de wegen zijn na de inpoldering van de Ommoordse Polder in 1875 nieuw aangelegd, zoals de Terbregseweg, de Ommoordseweg, de Spiegelnisserweg en de Hoofdweg. De meeste bebouwing dateert pas vanaf de jaren dertig uit de vorige eeuw en andere

woningen uit de vijftiger jaren. De Wurft stamt uit begin jaren tachtig. Aan de beide Rottekades staan nog wel wat woningen van oudere datum, voor 1900, maar ook nieuwbouwwoningen die de afgelopen decennia zijn gebouwd, dus niet echt oud.

Oud Terbregge is dus een geografische aanduiding die het gebied aangeeft van Terbregge oostelijk van Nieuw Terbregge. In Terbregge hebben we meer van deze aanduidingen die ontstaan zijn in de

volksmond, net zoals iedere Rotterdammer de Koopgoot zegt in plaats van Beurstraverse. In Terbregge kennen we de Kromme Hang, het gedeelte van de Bergse Linker Rottekade tussen Terbregseweg en de ingang van het Blok. Het Blok is de benaming van de rijtjes arbeiderswoningen die in twee fasen in de eerste helft van de vorige eeuw zijn gebouwd. Ook kennen we de Zestienhuizen, het rijtje woningen aan de Terbregse Rechter Rottekade tussen huisnummer 270 en 300, het laatste huis net voor de grens met het buurtschap

Bungalow op de hoek van de Terbregse Rechter Rottekade met de Molenhoek. Deze bungalow is gebouwd in 1956. Hiervoor stond het huis, dat in 1955 werd afgebroken

Postbode Koedam en politieagent Hoppezak poseren met enkele kinderen voor café de Prins van J. van Drunen, nu restaurant De Prins van Terbregge

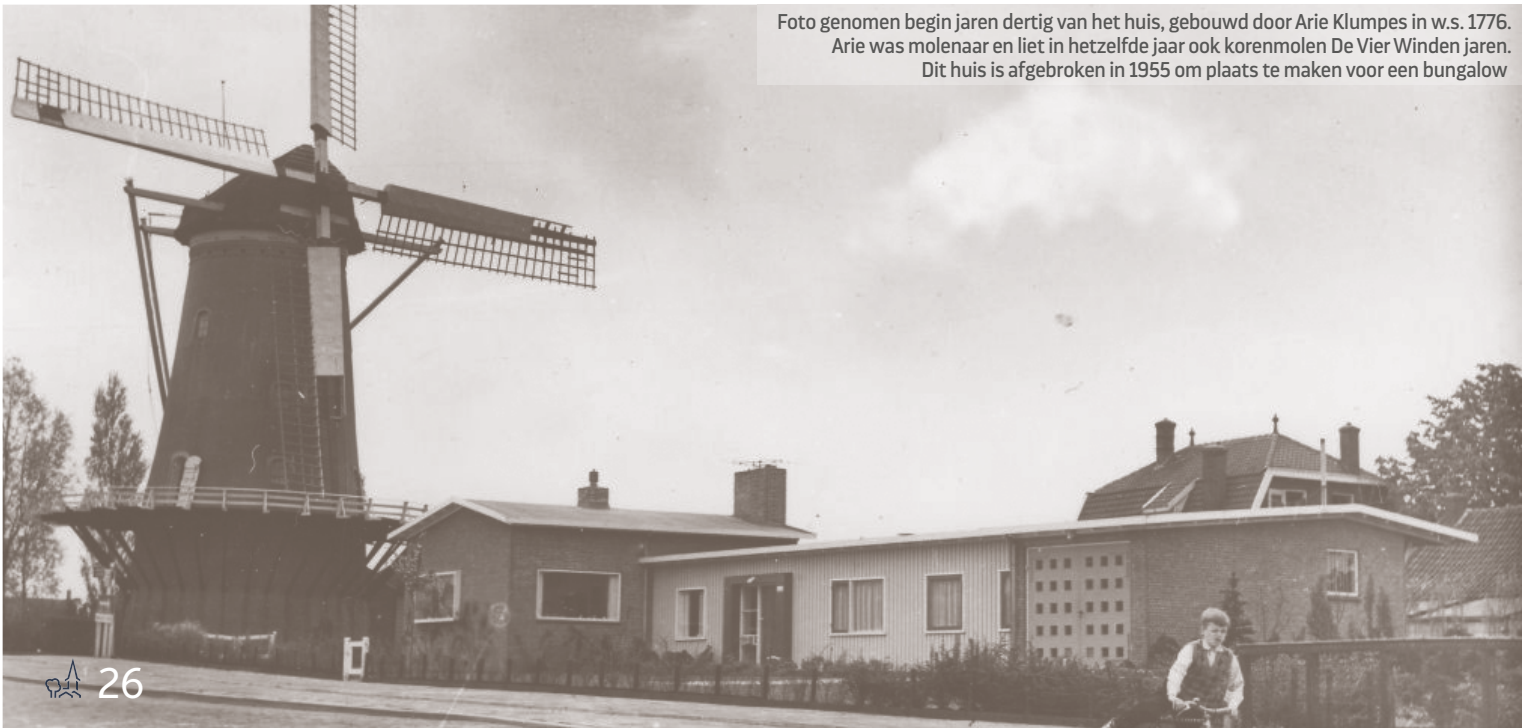

Foto genomen begin jaren dertig van het huis, gebouwd door Arie Klumpes in w.s. 1776. Arie was molenaar en liet in hetzelfde jaar ook korenmolen De Vier Winden jaren. Dit huis is afgebroken in 1955 om plaats te maken voor een bungalow

Rotte van Bergschenhoek. Het buurtje met alle kleine huizen (nou ja, klein kunnen we de meeste tegenwoordig echt niet meer noemen) aan de Terbregse Rechter Rottekade tussen molen en sluisje wordt ook wel het Dijkie genoemd. Wellicht bestaan er nog meer van deze aanduidingen.

OUD TERBREGGE

Verschillende wijken in Rotterdam kennen een historisch gedeelte, zoals oud-Hillegersberg, oud-Overschie of oud-Delfshaven. Dat zijn echt historische kernen met gebouwen die soms wel enkele eeuwen oud zijn. Kent Terbregge dan zo'n oud gedeelte? Nee.

Het echt oude Terbregge, ontstaan rond de 14e eeuw, kunnen we plaatsen rond de brug. Dat werd een plek waar mensen op elkaar wachtten, een kleine verzamelplaats. Bij die brug is al vroeg een herberg bekend. We komen deze in ieder geval tegen uit documenten uit 1645 toen de eerste ophaalbrug werd gebouwd. Besprekingen over de bouw vonden plaats in de herberg van Cornelis Corneliszoon Kerckhoff. Later werd deze Cornelis de eerste brugwachter. Aannemelijk mag zijn dat deze herberg stond op de plaats waar nu het restaurant de Prins van Terbregge is. Op die plek heeft eeuwen lang, tot 1939 de brug gelegen, eerst een constructie van boomstammen, later een houten boogbrug, vanaf 1645 een houten ophaalbrug. De eerste smeedijzeren brug werd gebouwd in 1888. Een pijler daarvan stortte in 1936 in.

Zo'n honderd meter westelijk van de ingestorte brug werd een nieuwe brug gebouwd. Deze werd geopend op 5 augustus 1939. Rond de brug ontstond bedrijvigheid. De route naar de Hillegondakerk, het Kerkenpad liep vanaf de brug, linksaf de Rechter Rottekade af en via het jaagpad langs de Rotte, door een klaphek voorbij de molen naar het sluisje en vandaar via de Streksingel naar Hillegersberg, later bij de molen rechtsaf en zo via de Molenlaan, het Bergsche Molenlaantje, richting kerk. Het stukje tussen brug en molen zou het beste als Oud Terbregge kunnen worden getypeerd, maar is dat nu zo oud? Het huidige restaurant dateert uit het begin van de vorige eeuw, de coöperatie uit 1906, het eerste lokaal van de Christelijke school uit 1898. Alle woningen zijn van nog recenter datum. De huidige brug dateert uit 2005. Alleen de molen 'De vier Winden' is veel ouder en wel uit 1776. Daarvoor heeft op die plaats ook een molen gestaan, maar deze is door brand verloren gegaan. Het sluisje, het Boterdorpse Verlaat, dateert al uit 1740.

NIEUW-TERBREGGE

Maar we begonnen dit artikel met de kop

Nieuw-Terbregge bestaat niet meer en dat is wel juist. Aan het eind van de negentiende tot en met het begin van de twintigste eeuw is er een wijk geweest met de naam Nieuw-Terbregge. Deze lag ongeveer op de plek waar nu begraafplaats Crooswijk ligt. In het magazine van de historische commissie Ter Brugge van september 2021 stond het volgende geschreven:

“Bij de inpoldering van de Ommoordse Polder kwam ook grond beschikbaar ten zuiden/oosten van de Rotte. Dit bleek goede tuinbouwgrond. Daar vestigden zich verschillende warmoezers (tuinders). Zij gingen daar ook wonen: er ontstond een nieuw buurtschap. Dit werd Nieuw-Terbregge genoemd. De verklaring kan zijn dat de Nieuw-Terbregscheweg aan twee kanten ontsluiting had op het al bestaande (oud-) Terbregge: aan de westkant via de Terbregschekade aan de Linker Rottekade en aan de oostkant via de Spiegelnisserweg op de Terbregseweg.

Het begin van dit buurtschap is dus geweest na de droogmaking, midden jaren zeventig in de 19e eeuw. In een artikel in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 10 december 1927, waar later in dit artikel nog uit wordt geciteerd, wordt gesproken over een winkelierster die na vijftig jaar uit haar woning moet. Daarom gaan we uit van de start van het buurtschap in ca. 1875.

Nieuw-Terbregge was gelegen aan het westelijk eind van de Spiegelnisserweg. Deze weg was noordelijk van de Tocht van Terbregge gelegen. Zuidelijk daarvan had je de Veenweg (nu nog) en deze vormt de zuidelijke begrenzing van het terrein van het postsorteercentrum. De Spiegelnisserweg ging over in de Nieuw-Terbregscheweg (op enkele kaarten begint de Nieuw-Terbregscheweg al direct na de spoorwegovergang bij de Spiegelnisserweg) en kwam via een haakse bocht met een brug over de boezem uit op de Terbregschekade, welke weer aansloot op de Linker. Aan de weg stonden eenvoudige huisjes. Het was zeker geen Molenlaankwartier, maar de mensen die er woonden, zorgden er wel voor dat hun omgeving schoon en netjes was.”

HET BUURTSCHAP VERDWIJNT

In verband met de uitbreiding van begraafplaats Crooswijk heeft de gemeente Rotterdam (door een grenswijziging uit 1904 viel Nieuw-Terbregge niet meer onder Hillegersberg, maar maakte deel uit van Rotterdam) besloten het buurtschap daarvoor op te offeren.

In een artikel uit het Rotterdamsch Nieuwsblad van 20 oktober 1902 wordt een beschrijving

gegeven van het buurtschap. Het artikel verhaalt over de diamanten bruiloft van Klaas van Bremen en Jannetje Vermeulen: “Maandag a.s. zullen twee oudjes een feestdag hebben ... We hebben hen gisteren bezocht, een onderneming die nogal ophoudt, want zij wonen tamelijk ver van honk: aan den weg van de Rotte naar den Alexanderpolder no. 39 onder Nieuw-Terbregge langs de Rotte, voorbij het kerkhof, voorbij het huisje van de Vereeniging tot Bescherming van dieren en daar de brug over, dan rechtsaf den polderweg in. Op dien polderweg wonen zij. De behuizing is klein, wel vriendelijk: lage huisjes met voortuintjes, keurig onderhouden veelal en van den weg gescheiden door lage hekjes. Aangename “daalderswoninkjes” verre te verkiezen boven de ook duurder woningen in de donkere achterbuurten.”

SAMENSTELLING BEVOLKING

We hebben de samenstelling van de beroepsbevolking bekeken op basis van de adressenlijst uit 1910 van de gemeente Rotterdam. Aan de Nieuw-Terbregscheweg stonden 84 personen vermeld. Eenendertig daarvan waren werkzaam in de agrarische sector, als warmoezier[sknecht], tuinder[sknecht] of als veehouder. Twee-en-twintig waren middenstander (bakker, groenteboer, kapper - er waren tien melkboeren – en verder nog een koffiehuis-houder, een bierverkoopster, een bloemist en een schoenmaker), daarnaast nog tien arbeiders, vijf koopmannen, twee werkzaam in het transport en negen werkzaam bij de gemeente. Vijf personen stonden vermeld als particulier (zonder beroep). In deze en volgende adressenlijsten lezen we namen die we later in Terbregge ook tegen kwamen en in enkele gevallen nog steeds tegenkomen, zoals Heppe, Stofberg, De Heer, Kamerling, Hoppezak, Valk en De Snoo.

Waarschijnlijk was de tuinbouwgrond in Nieuw-Terbregge beter dan de in diezelfde periode drooggemaakte Prins Alexanderpolder met de Ommoordseweg als nieuwe ontsluitingsweg, want uit de volkstelling van 1899 blijkt dat er in Nieuw-Terbregge 121 huizen stonden tegenover 91 huizen in het totaal van de Terbregseweg, de Ommoordseweg, de Capelseweg, de Hoofdweg en de Spiegelnisserweg. In Nieuw-Terbregge woonden 610 mensen; in het andere gebied 520!

We laten het er dan ook maar bij. De discussie zal nog wel even voortduren en ik denk dat we ons niet zo druk moeten maken hoe je het noemt. Het belangrijkste is immers dat je er met plezier woont, of dat nu in Terbregge is, in nieuw of oud-Terbregge, op de Landjes, in het Blok of aan de Kromme Hang.

Nieuw Terbregge: groen, waterrijk en sportief.

De ontwikkeling en bouw van Nieuw Terbregge gebeurde in opdracht van de Gemeente Rotterdam in samenwerking met Proper Stok Woningen, dat in 2002 werd overgenomen door het bouwconcern Heijmans. Het gold eind jaren '90 als een voorbeeldproject van duurzaam bouwen (Dubo). De verantwoording over het stedenbouwkundige ontwerp, een groot deel van de architectuur en integratie met het landschap, was in handen van het Haagse bureau Kuiper-Oosterheert-Wubben (KOW). Naast Duurzaamheid en Milieu, als een van de kernpijlers voor deze wijk, werd echter ook de aandacht gevestigd op het moderne en sportieve karakter. Duidelijk is dat de verschillende straatnamen in de wijk aansluiten op deze thema's

Sijmen Aleman

SPORT EN BEWEGING

Het sportieve karakter van de wijk Nieuw Terbregge komt vooral naar voren in de fysieke inrichting van de wijk. Er is sprake van een groene en waterrijke omgeving met vele fiets- en wandelpaden, bedoeld om sport en beweging te stimuleren, overeenkomstig de visie van de Gemeente. We zien dit ook terug bij de verscheidenheid van woningtypen, die door meerdere architectenbureaus zijn ontworpen. Vooral het project de 'Dubbeldekkers' van

Mecanoo Architecten valt op door een junglebrug die de bijzonder gebouwde woon-eilanden met elkaar verbindt. Een buurt waar de jeugd kan rennen en verstopper spelen en bewoners kunnen joggen langs horizontale en verticale routes. Behalve de zogenoemde 'Dubbeldekkers' creëerden zij ook waterwoningen. Verder, langs de hoofdwegen en dwarslanen, staan woningen die ontworpen zijn door Scala Architecten en als sluitsteen van de wijk fungeren een 40-tal villa's, ontworpen door Architectenbureau wUrk.

DE STRAATNAMEN

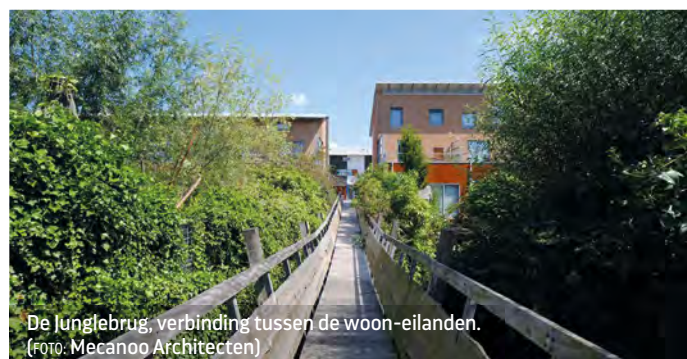
Vanwege de waterrijke omgeving en ligging nabij de Rotte, in combinatie met het uitgebreide netwerk van fietspaden en sinds enige tijd het (Sparta) Sportcomplex Nieuw Terbregge, kan het bijna niet anders dan dat deze sportieve elementen medeverantwoordelijk zijn voor een aantal van de gegeven straatnamen in deze wijk. Onder de categorie 'zwemsters' zien we o.a. de Willy Lagermanstraat, de Zus Braunstraat en de Marie Baronstraat.

Mecanoo-Dubbeldekkers-02 © Ossip Architectuurfotografie

Villa's-Terbregge © Hans-Pattist

De junglebrug, verbinding tussen de woon-eilanden. (Foto: Mecanoo Architecten)

De Verandawoningen, naar een ontwerp van Scala Architecten (Foto: Scala-Architecten)

WILLY LAGERMAN

Als zwemster stond zij bekend onder haar meisjesnaam Willy den Turk. Haar hoogtijdagen, vooral op de rugslag, waren in de jaren 1925 tot 1927. Zij was een grote kanshebber voor de Olympische Zomerspelen van 1928. Helaas moest zij vanwege een voetblessure afhaken.

ZUS BRAUN

Als de dochter van mw. M. Braun-Voorwinde, beter bekend als Ma Braun, behaalde Zus Braun in 1928 goud op de 100 meter rugslag tijdens de Olympische Spelen die dat jaar in Amsterdam werden gehouden. Een bijzondere prestatie. Het was zonder twijfel aan moeder en dochter Braun te danken dat ons land voor het eerst als 'zwemnatie' internationale betekenis kreeg. Ma Braun overleed op 13 oktober 1956 en werd in Hillegersberg begraven.

Amsterdam 1928. Innige omhelzing tussen moeder en dochter na het behalen van de Olympische titel op de 100 m rugslag (Spartanstad Foto)

MARIE BARON

Het was op diezelfde Olympische spelen van 1928 dat Marie Baron als zwemster en schoonspringster het zilver in de wacht sleepte.

STRAATNAMENCOMMISSIE

De uiteindelijke goedkeuring van straatnamen gebeurt in Rotterdam door het College van Burgemeester en Wethouders, nadat deze zijn vastgesteld en voorgelegd aan het college door de 'Commissie van advies inzake straatnamen en gedenkteken', zoals deze officieel heet. Deze commissie, onder voorzitterschap van de stadsarchivaris, is er uiteindelijk verantwoordelijk voor dat nieuw ontworpen en gebouwde stadswijken een eigen herkenbaar thema meekrijgen. Daarmee wordt niet alleen de identiteit van een nieuwe woonwijk vergroot maar komt het ook de vindbaarheid ten goede. De laatste jaren zien we dat een straatnaam ook vergezeld gaat van een QR-code. Na het scannen hiervan met een smartphone kan een toelichting op de gegeven straatnaam worden gelezen.

ROND HET SPORTCOMPLEX

In de categorie voetbal vinden we een aantal straatnamen van personen die onlosmakelijk zijn verbonden met deze sport. Ze zijn voornamelijk gesitueerd rond het in 2024 gereedgekomen sportcomplex. Om er maar enkelen te noemen: Jos Coler, Theo Laseroms en Bok de Corver.

JOS COLER

Als een van de vier voorzitters was hij aanwezig bij de zogenoemde 'slaapkamerconferentie' in juni 1954, die leidde tot de invoering van het betaald voetbal in Nederland.

THEO LASEROMS

Met als bijnaam 'De Tank' maakte hij naam als speler bij Feyenoord en werd hij beroemd om zijn slidings. Hij mocht helaas niet oud worden en overleed aan een hartinfarct op 51-jarige leeftijd.

1970 - Portret van Feyenoordspeler Theo Laseroms. © A-Groeneveld-Gem.Archief-R'dam

BOK DE CORVER

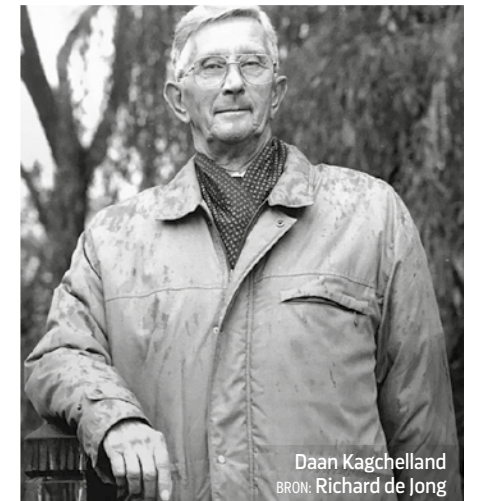
Geboren in 1883 was hij als echte Sparta-Piet een van de eerste voetbalinternationalen die met het Nederlands elftal tot tweemaal toe een bronzen medaille in de wacht sleepte tijdens de Olympische Zomerspelen van 1908 en 1912. Ook andere sporten komen echter in de wijk aan bod met straatnamen vernoemd naar personen die geschiedenis schreven op hun tak van sport, zoals Daan Kagchelland, Dirk van Prooije en Piet van de Pol.

ca. 1945-1955. Portret van Johannes Marius de Korver, voetballer en bestuurslid van Sparta. (Foto: Louis Meijer - Public-Domain)

DAAN KAGCHELLAND

Het was deze zeezeiler die als lid van de Rotterdamse Zeilvereniging tijdens de Olympische Zomerspelen van 1936 met zijn Olympiäjol in de Kieler Bucht goud wist te behalen voor Nederland. Ook veroverde hij de Nederlandse titel in 1937 en 1938.

Daan Kagchelland
Bron: Richard de Jong

DIRK VAN PROOIJE

Deze in 1881 in Den Haag geboren voetballer en later ook sportbestuurder voetbalde voor de Rotterdamse Voetbalvereniging Olympia en later ook VOC, waarvan hij later ook voorzitter werd. In 1930 werd hij zelfs voorzitter van de KNVB. Het was onder zijn voorzitterschap dat het Nederlands Elftal zich kwalificeerde voor het WK van 1934.

PIET VAN DE POL

Ja, dat ook de biljartsport niet ontbreekt binnen het stratenplan van Nieuw Terbregge blijkt uit de Piet van de Polsingel. Hij behoorde tot de groten onder onze biljarters. Zo veroverde hij in 1947 de wereldtitel en deed hij de biljartwereld in 1958 versteld staan, toen hij 64 caramboles in één beurt wist neer te zetten. Daarnaast was hij horecaondernemer en een Feyenoord-fan.

Biljarter Piet van de Pol wandelt op het Stadhuisplein met vier honden
Foto: Collectie Ary Groeneveld - Stadsarchief Gem R'dam

1940

VOORBEREIDING OP OORLOGSDREIGING

In een meterkast van een woning aan de Kerstant van den Bergelaan vond ik ooit een bijzondere, tastbare herinnering aan een onzekere tijd. Het betrof een lokale circulaire bestemd voor de oude kern van Hillegersberg met als titel: *Gedragsregels voor de Bevolking bij Luchtgevaar*. Geen landelijke aankondiging, maar een plaatselijke regeling, bedoeld voor de mensen in de straat zelf.

Juist dat maakt het zo bijzonder. Dit is geen geschiedenis op afstand, maar letterlijk 'voorbereiding in de huiskamer'. Iemand heeft dit document ooit bewaard en opgehangen in de meterkast. Tientallen jaren later werd het daar, als een stille getuige uit ongewisse tijden, door mij teruggevonden. Van deze flyer heb ik geen tweede exemplaar kunnen ontdekken; het is daarmee een bijzondere vondst voor de lokale geschiedschrijving van Oud-Hillegersberg.

Het document laat zien hoe serieus men zich al vóór de oorlog plaatselijk voorbereide op wat zou kunnen komen. Luchtgevaar was geen abstract begrip meer, maar iets waar gewone gezinnen rekening mee moesten houden.

Wat stond erin? De flyer geeft in duidelijke, strenge bewoordingen aan wat men moest doen bij luchtalarm:

- Gezinnen moesten zich voorbereiden door in huis emmers water, zand, dekens en verbandmiddelen klaar te zetten.
- Ramen moesten worden verduisterd om geen licht naar buiten te laten schijnen.
- Bij alarm moest men kalm blijven, gas en elektriciteit afsluiten en zo mogelijk schuilen in kelder of binnenruimte.

- Op straat moest men zo snel mogelijk dekking zoeken en niet blijven staan kijken.
- Na het sein 'veilig' moest men voorzichtig zijn voor brand, gaslekken en niet-ontplofte munitie.

Bijgevoegd was een eenvoudige plattegrond van de buurt, met aanduidingen van brandweerpостen, sectiehoofden en brandgangen. Bij gevaar moest men zich melden bij het aangewezen sectiehoofd, op een specifiek huisnummer in de straat.

Het zijn praktische aanwijzingen, maar ze vertellen tussen de regels door iets veel groters: hoe een gewone wijk moest anticiperen op iets wat men hoopte nooit mee te maken.

Deze flyer is geen spectaculair object, geen kostbaar document. Maar het is precies dit soort papier dat laat zien hoe geschiedenis werkelijk werd beleefd: in woonkamers, op straat, in een dorpsgemeenschap. Beladen documenten, die nu stille getuigen zijn van een tijd vol spanning, angst en onzekerheid.

Door deze vondst schoot mij ineens te binnen dat ik tussen de spullen van mijn grootvader ooit een officieel document had gevonden, gedateerd 10 mei 1940, waarin hij werd aangewezen als functionaris van de luchtbeschermingsorganisatie van Hillegersberg. Dat document en deze gedragsregels horen bij elkaar. Wat eerst twee losse vondsten leken, blijken nu onderdeel van hetzelfde verhaal te zijn – een wijk die zich in alle ernst voorbereide op wat komen zou.

Marcel Hendriks

Vereniging
**Stedebouwkundig
Wijkbehoud**
Hillegersberg | Schiebroek

Vacature bestuur

Wie helpt ons de communicatie
met onze leden en belangstellenden
te versterken?

Wij zoeken een betrokken bestuurslid dat een bijdrage kan leveren aan het versterken van onze communicatie met onze ruim 600 leden, merendeels woonachtig in de wijken Schiebroek en Hillegersberg. Hoe versterken we de betrokkenheid, hoe weten we wat er speelt?

Maar het gaat ook over het bereiken van nieuwe doelgroepen. Hoe vergroten wij onze naamsbekendheid en hoe verspreiden we de kennis over behaalde resultaten? Hoe maken we zo effectief mogelijk gebruik van social media?

Hoe groter ons ledenaantal en hoe meer bewoners ons kennen, des te meer kracht wij kunnen inzetten voor het behoud van de stedenbouwkundige kwaliteit van onze woonomgeving, voor het ten goede sturen van bouwontwikkelingen en het stimuleren van duurzaamheidsmaatregelen.

**Ben of ken je de juiste persoon,
of wil je meer weten?**

Neem dan contact op met secretaris@vsw.biz

COLOFON

Stedebouwkundig Wijkbehoud is het halfjaarlijks magazine van Vereniging Stedebouwkundig Wijkbehoud. De vereniging zet zich in voor het behoud van de stedenbouwkundige kwaliteit in het gebied van Hillegersberg en Schiebroek.

Jaargang 49, Mei 2026, Nummer 97

REDACTIE

- Miranda van der Burg
 - Jeannette Hoogeboom
 - Chris Buitendijk, eindredactie
- Contact: redactie@vsw.biz

GRAFISCHE VORMGEVING:

- Marc van Gijn, TradeMARC.nl

DRUKWERK:

- Opmeer BV, Den Haag

VERANTWOORDING FOTO'S:

Stedebouwkundig Wijkbehoud, tenzij anders vermeld

LIDMAATSCHAP:

€15.00 per jaar

LID WORDEN:

www.vsw.biz/steunen/lid/worden/vsw/

LOSSE NUMMERS MAGAZINE:

- € 5,00 te koop bij
- **Maximus**, Bergse Dorpsstraat 122 en
- **Ver van Hier**, Kleiweg 69

ANBI: 8067 60 175

Donatie, gift, legaat via
www.vsw.biz/vsw/steunen/

VERENIGING STEDEBOUWKUNDIG WIJKBEHOUD

Postbus 35054

3005 DB Rotterdam

info@vsw.biz

www.vsw.biz

Telefoon: 06 47188147

IBAN: NL50 INGB 0003 8803 81

t.n.v. Vereniging Stedebouwkundig Wijkbehoud

MIX
Papier van
verantwoorde herkomst
FSC® C004511

De redactie van Stedebouwkundig Wijkbehoud hecht waarde aan het vermelden van de juiste credits van de copyright-houders van de gebruikte beelden. Soms ontbreken die gegevens bij het bronmateriaal en/of konden ze (nog) niet worden achterhaald. Mocht er sprake zijn van onbedoelde fouten of weglating van de juiste credits, neem dan contact op met de redactie via redactie@vsw.biz

WORD LID VAN SW:

Onze vereniging die zich inzet voor het behoud van de stedenbouwkundige kwaliteit van onze woonomgeving. Met onze vrijwilligers zorgen we al bijna 50 jaar voor het behoud van markante gebouwen, woonensembles, monumenten en het groen in onze wijk.

Wij komen in actie tegen sloop, verwaarlozing en aantasting van waardevolle gebouwen en tegen het kappen van markante bomen. Maar wij zitten ook aan tafel om bouwontwikkelingen ten goede te sturen en duurzaamheidsmaatregelen te stimuleren. Klimaatverandering is een van de bedreigingen voor ons woongenot in de nabije toekomst.

Wij krijgen geen steun van de overheid en zijn dus afhankelijk van de contributie en/of schenkingen van onze leden! Je kunt al lid worden voor €15,00 per jaar. Dan krijg je ook twee keer per jaar ons mooie geïllustreerde magazine. Meer geven wordt zeer gewaardeerd. Hoe meer leden Stedebouwkundig Wijkbehoud heeft, hoe sterker we staan.

WIL JE ONZE VERENIGING STEUNEN, WORD DAN NÚ LID!

Ga naar onze website: www.vsw.biz of scan de QR-code.

Vereniging

Stedebouwkundig Wijkbehoud

Hillegersberg | Schiebroek